

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

ИЗДАЈЕ:

КАТЕДРА ЗА ЈУЖНОСЛОВЕНСКЕ ЈЕЗИКЕ

ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НОВОМ САДУ

НОВИ САД

11

1975

1620

Чланови редакције: др ПАВЛЕ ИВИЋ, редовни професор
др АЛЕКСАНДАР МЛАДЕНОВИЋ, редовни професор
др ЈОВАН КАШИЋ, доцент
др ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ, доцент

Одговорни уредник: др ПАВЛЕ ИВИЋ

Секретар редакције: др АЛЕКСАНДАР МЛАДЕНОВИЋ

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу ова књига ослобођена је плаћања посебног покрајинског пореза на промет производа и услуга у промету.

Штампа:

Издавачка установа „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5.
1975. год.

Слободан Н. Ремейћ

ЈЕЗИК ПЈЕСАМА ГАВРИЛА КОВАЧЕВИЋА

Рађено под руководством
проф. др Александра Младеновића

У В О Д

Гаврило Ковачевић спада међу оне наше писце о чијем животу и раду знамо веома мало. Рођен је у Иригу 1765. године, као дječак долази у Земун, гдје од 1803. држи књижару. Занат књиговесца изучио је у Будиму и Бечу, а умро је у Земуну почетком 1832. Познат је као марљив сакупљач претплатника на разне књиге и часописе тога времена.¹ Са одушевљењем је дочекао први српски устанак², а као литерарни стваралац појављује се пред читалачком публиком крајем 1804. године епским спјевом *Пјеснь в случайномъ возмущении въ Сербїи ѿприключившемся, и в изображении дѣлъ Сербїанцевъ въ дѣйствиіи произведенныхъ Исторически поведена, и оу сїихове сложена Гавриломъ Ковачевичъ книговязцемъ оу Земнѣ 1804. л. иждивениемъ же Г. Марка Лазаревича жителя и кѣнца Земунскаго найечашана, и своимъ четвертолѣиномъ сыномъ Алеѣи в знакъ родителскія любви жерфована. Въ Будимѣ, Печашана ѿри Кралѣвскомъ Оуніверситетѣ 1804.*³ Изашла у погодном политичком тренутку, књига је наишла на незапамћен пријем код публике и већ 1806. доживљава друго извање, да би послѣје била још неколико пута прештампована.⁴ Још бољи пријем код читалаца имала

¹ У вези са овим и осталим подацима о животу Гаврила Ковачевића уп. Петар Ст. Матковић, *Земун од најстаријих времена до данас*, Земун, 1896, 89, 101; Властоје Алексијевић, *Савременици и наследници Досијеја Обрадовића и Вука Караџића*, биографско-библиографска грађа. Слово К.-Л., Сакупио, обрадио и средіо В. А. Народна библиотека СРС, одељење посебних фондова, Р 25/5, 153—158; Стеван Радвановић, *Земунске шtamпарије и књижаре (1849—1941)*, Споменица Земунске библиотеке (1825—1965), Земун, 1966, 121.

² Уп. Дачић Живојин, *Борба за ослобођење (1804—1805. године) и наша леѣа књижевности*, Београд, 1904. Нова Искра, VI, 279—280.

³ У даљем раду дјело ћемо означавати са П.

⁴ Дуго се сумњало у стварно постојање другог издања из 1806. године, јер се сматрало да је у питању обична штампарска и књижарска шпекулација. Међутим, упоређивањем спорне верзије (један примјерак се налази у библиотеци Матице српске у Новом Саду) са издањем из 1804. лако се да утврдити да је издање из 1806. заиста аутентично.

је Ковачевићева пјесма *Сѣихи ѡ наведенѣи, и намѣренѣи Сербскагѡ великагѡ Князѡ Лазарѡ ѣрошѣивѣ Тѣрскагѡ ѡшолченѣи, съ разными егѡ Велможей разговори: и ѡ изображенѣи сѣрашнагѡ, и грознагѡ онагѡ междѣ Сербами, и Тѣрками на ѣюлю Косовѣ Сраженѣи, слѣчѣившагѡся во 1389 мѣ лѣтѣвѣ, Івнѣи 15 гѡ дне, сложени, и оу часѣи раздѣлени Гаврилѡм Ковачевићѣ книговязцѣмѣ Земљанскимѣ 1805 - гѡ лѣтѣи, кодѣ коегѡ и ѣродајутѣся: Изждивенѣемѣ ѣтрѣлѣтѣнѣгѡ Г. Алеѣѣи Димѣиѣриѣвѣ Марковичѣи, Земљанѣи на свѣтѣи издана. Вѣ Будинѣ Градѣ, Писменѣи Кралевскагѡ Всеѣчѣилица Пешѣанскагѡ 1805. стр. 112⁵, јер је већ 1856. године прештампана седми пут.⁶ Сем ова два најуспешнија спјева поменућемо овом приликом и друга важнија дјела овога писца:*

Јудѣѣ мечѣмѣ Олоферну главу оусѣкнувши ѣтѣмѣ Јудею освободивши: ... Вѣ Будинѣ Градѣ ... 1808. стр. 53. итд.

Пролѣтѣиѣ или лѣтѣораслѣ чѣловѣческагѡ вѣка, Вѣ Будинѣ градѣ 1809. стр. 118;

Вѣнецѣ безсмѣртѣне славе сербскимѣ ѣросвѣтѣиѣиѣлемѣ оѣтѣ св. Геронима, Кирилла и Метѣодѣи до Даниѣла и св. Сѣве Арѣхѣиѣ. сербскихѣ (Срб. Новине Давидовиѣи, 1818, број 4. шаф. 395).

Вѣнецѣ ѣѣломудрѣи и сѣоменѣ чувсѣиѣиѣиѣелне и чрезвѣичѣиѣне любви Аделаѣде Алѣиѣјске ѣасѣиѣирке. У Будиму 1828.

Гаврило Ковачевић је први „дабогме скроз рђаво издао ћирилицом Качићеву Песмарицу године 1818“ (Јован Грчић, *Истѣориѣи срѣске књижевности*, Нови Сад, 95, 96).

Већ је речено да су му прва дјела П и С највише читана и прештампавана, што је и разумљиво када се има на уму чињеница да за тему имају два тако значајна догађаја у историји српског народа: косовски бој и први српски устанак. Давно је, међутим, запажено да је језик ових спјегова одиграо итекако важну, ако не и одлучујућу улогу у њиховом пласирању у јавности. Примѣијењено је да су пјесме писане махом народним језиком⁷ са нешто елемената црквенословенског, те да су као такве биле приступачне ширем кругу читалаца и, свакако, слушаљацима.⁸ Према Стојану Новаковићу, Ковачевић је по укусу ондашње публике „не само предмет одабирао, него јој је по вољи и језик и све остало подешавао“ (С. Новаковић, н. д. 45). Тек, пјесме су радо, често и јавно на скуповима читане, крчиле пут у борби књижевника за читалачку публику и надахњивале будућа покољења и ствараоце. Тако,

⁵ У даљем раду дјело ћемо означавати са С.

⁶ О томе в. Живојин П. Симић, *Лекѣиѣ из Срѣске књижевности*, Београд, 142.

⁷ Поред оцјене да је Ковачевић „простонародни писац“ (Стојан Новаковић, *Срѣска књиѣа XIX века*, Београд, 1900, 42) има супротних, опречних мишљења о Ковачевићевом језику. Тако нпр. Јован Грчић у *Истѣориѣи срѣске књижевности*, Нови Сад, 1906. каже: „Доситејеви савременици, који се нису држали Доситејева правца него писали рускословенским и славеносрпским језиком били су: З. Гаврило Ковачевић, земунски књиговезац и књижевник“ (н. д. стр. 95—96).

⁸ Уп. Буро Шурмин, *Повѣјестѣи књижевности хрѣвѣјске и срѣске*, Загреб, 1898, 253 (лат).

на примјер, Филип Вишњић користи поједине слике и стихове из *П* у својој најљепшој пјесми „*Почетак буне на дахије*.”⁹ Колико је Г. Ковачевић био популаран и радо читан у своје вријеме потврђује и податак да је треће издање *П* 1832. уједно и прва штампана књига у Београду.¹⁰

Проучавање књижевног језика предвуковског периода интензивираније је посљедњих година и донијело је крупне резултате. Научна јавност добила је из ове области неколико запажених монографија и већи број већих и ситнијих прилога (в. литературу).¹¹

Сем наведених узредних напомена и запажања, у науци досад није посвећена већа пажња проучавању језика Гаврила Ковачевића. Међутим, озбиљније испитивање у том правцу веома је важно за историју српскохрватског језика. Јер, не заборавимо, Ковачевић је један од првих писаца предвуковске епохе који пише у умјетничком десетерцу углавном добрим, на моменте чистим народним језиком. У свјетлу овога податка треба гледати и на прилике које претходе и прате Вукову реформаторску битку. Са реалном подлогом може се претпоставити да је Ковачевић својим поетским радом непосредно утицао и на самога Вука, јер његове пјесме су тако радо читане и немогуће је замислити да их Вук није читао или бар слушао. Знао је да их народ радо прихвата, а оштроумном будућем народњаку и реформатору није било тешко открити разлоге те популарности.

У овом раду пошло се од снимака оригинала штампаних дјела *П* и *С*, јер рукописи истих, бар до данас, нијесу пронађени. Намјера нам је показати које мјесто заузима Г. Ковачевић међу писцима свога времена: колико у његовим дјелима има народног, односно црквено-словенског језика. С тим у вези у раду су повлачене паралеле између Ковачевића и других писаца из Војводине: Рајића, Доситеја, Орфелина, Видаковића, Венцловића, Стратимировића и др. Такође је вршено поређење са стањем у данашњим војвођанским говорима, углавном са говором Срема.

Општије напомене о језику у П

Спјев је испјеван у народном епском десетерцу готово чистим народним језиком. Изузетак чине насловна страна и наслови појединих пјесама, гдје налазимо нешто елемената црквеног језика, што је у складу са литерарним маниром тога времена, када језик наслова књига често

⁹ О овоме је, истина успутно, неколико пута писао Андра Гавриловић: А (ндра) Г (авриловић), *Прилози биографски и библиографски*, 5. *Филип Вишњић*, Градина, Ниш, 1900, I, 7—8, 111—113; Андра Гавриловић, *Најмлађи круг народних пјесама*, Годишњица Николе Чупића, Београд, 1904, књ. XXIII, 101—104; Андра Гавриловић, *Књижевно интересовање у Србији за време устанка*, Годишњица Николе Чупића, Београд, 1907, књ. XXVI, 134, 140—141; Андра Гавриловић, *Историја српске и хрватске књижевности*, Београд, 1927, 224.

¹⁰ Уп. *Правда*, Београд, I, XI, 1931, XXVII, 304.

¹¹ О стању и перспективи у проучавању језика војвођанских писаца из предвуковске епохе уп. Млад., *Стање* 228—235.

нема много заједничког са језиком самог дјела.¹² Исто тако у *П* долази и нешто рускословенске лексике, што је такође литерарни манир пицаса те епохе. Поменимо и то да у овој пјесми нема много екстремних дијалектизама, језик *П* близак је норми савременог српскохрватског књижевног језика.

Ради илустрације и бољег увида у језик *П* доносимо двије странице текста овог дјела (в. стр. 55).

Општије напомене о језику у С

Већи дио спјева такође је испјеван у епском десетерцу, а остатак у пољском тринаестерцу. За разлику од *П*, у *С* долази далеко више елемената рускословенског језика¹³, нарочито у дијеловима књиге писаним у тринаестерцу и у прозном тексту, тј., у разним обавјештењима и напоменама испод текста саме пјесме, као и у насловним мјестима.

Илустрације ради доносимо по двије странице тринаестерачког и десетерачког текста (в. стр. 56—57).

ГРАФИЈА И ПРАВОПИС

1. Ковачевић је, као и поједини писци предвуковског периода, своја дјела штампао црквеном ћирилицом и у овим пјесмама употребљава слједећа слова: а, в, в, г, д, е, ж, з, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ћ, оу, ф, х, ц, ч, ш, в, ц, ђ, і, й, о, ѡ, ѱ, ѳ, ы, ѡ¹⁴, ѡ, ю, я, з, ц, ш, њ, њ, њ, љ. Знаци њ и њ немају никакву фонетску, него ортографску вриједност.

2. За обиљежавање самогласника и Гавриловић употребљава знаке и, і/І, ѡ, ѡ.¹⁵ Од наведених графија најчешће, наравно, долази и: оу-

¹² О овој појави А. Младеновић каже: „Било би сасвим ненаучно и методолошки потпуно промашено ако бисмо на основу наслова појединих наведених дела (наведени су и наслови Ковачевићевих спјевова *П* и *С*, — прим. С. Р) закључивали о типу језика којим су она писана. У предвуковској епоси наслови многих дела, посвете, предговори и прве реченице у њима, писани су у већини случајева ненародним језиком, за разлику од саме садржине где је долазио до изражаја у пуној мери пишчев народни језик“ (Млад. Стање 232).

¹³ Да се писац више удаљио од народне поезије у *С* но што је случај с *П*, примијетио је и Андра Гавриловић и несумњиво је у праву када пише: „Охрабрен успехом тога свог рада (ријеч је о *П*, — прим. С. Р) Ковачевић је ускоро штампао и други спев о Косову, где је популарни предмет народног певања опевао у мешовитим стиховима, с више књижевних кићења а с мање природности“ (Андра Ковачевић, *Историја српске и хрватске књижевности за школску и личну наставу*, Београд, 1927, 224).

¹⁴ Из техничких разлога у даљем тексту ову графију означавамо са *я*.

¹⁵ Све ове знаке употребљавају Новаковић и Видаковић (Албин, Новине, 5; Кашић, Видак., 17). Рајић такође користи сличне знаке, док код Доситеја не налазимо мајускулну варијанту і (Млад., Доситеј, 137, Куна, Доситеј, 30). Страти-

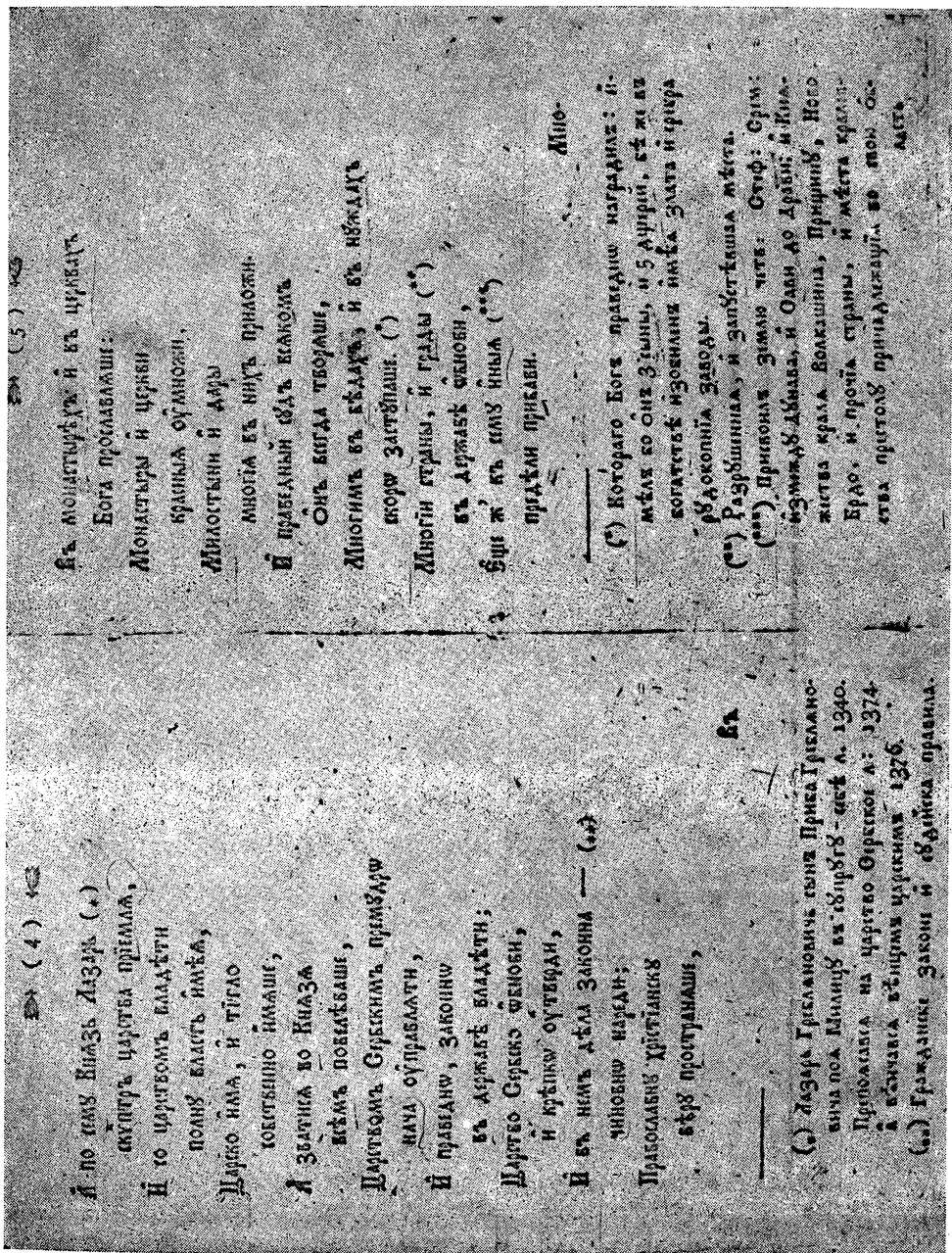
Стани Мило! вједан нагао,
 Завај, тм' нин повгао,
 Таче неких тм' Бјан поварити,
 тадашк' одак' дага' иплатити;
 Агачио оу' тога' ранише,
 и Агачи' набога' оу'ганише,
 и тм' многуца' паванше агачи,
 и шташе ивјана' агачи.
 Таче преа' багача' поше,
 и ш' одак' кон' с'е' тучи' залон.
 и каа' оу' града' агача' дога' (а)
 Агача' вазвати' пога:
 Бага' Тучи' шта' дога' ни:
 Ера' Агачи' иза' пави' ни,
 Оу'гача' је' мадо' и' вачко,
 примаше' кон' тен' конио,
 и таче' с'е' кон' бага' пон' говорити,
 и ш' агачи' разгога' водити,
 Ага' кони' ени' оу'ганише,
 и на' Тучи' мога' оу'ганише,
 Таче' мога' агача' оу'ганише,
 А' агача' оу' пога' ранише,
 Ево' шта' ма' ш' одак' примо,
 и' вачома' агача' оу'ганише.

Бага

(а) Агачио, после' бага' преагао, дао' је' мадо' кони' ш' одак' шта' дога', таче' не' ни' иплатио.

Бага' маше' она' три' Ага,
 таче' пави' бага' ш' агачи,
 Сени' оин' гнечема' запавитише,
 пак' кода' Паше' оу' града' видони,
 Таче' каа'о' шта' нин' гнечема',
 оу' Сенима' шта' дога' дога,
 Шта'у' Сенима' ш' ни' оу'ганише,
 Агачио' бага' ранише;
 и ш' мага' кон' ни'у' совета,
 шта'ке' чини' да' нин' да' швета
 Паша' нима' пон' говорити:
 и не' мога' бага' поморити,
 вачи' не' мага' да' и' на' ни' бага,
 нини' бага, да' с'е' нини' бага,
 Нини' нин' ога' посланити,
 штога' ни'ки, оно' провашише,
 Пошлани' мага' бага' вачио,
 нини' бага, нини' нин' да' преага,
 Таче' бага' нини' послати,
 и' вачи' бага' оу'ганише,
 Бага'ни' тм' оини' вачише,
 и с'е' вачи' мага' оу'ганише,
 Тада' оини' Пашин' поморити,
 на' совету' нини' вачише,
 пак' послани' тага' по' бага'ни,
 нини' дога' нини' вачи' нини'
 и бага' дога' бага'ни' мага' нини'
 дога'ни' говорити' оини:

и

54 (50) 10

Паша на брза дурџа оузда,
 и оу Турџи такоу право Ола;
 И каде тамо Ола до страве дойде,
 говорити тади Турџи појде;
 И каже и да Ола кѣ њима иде,
 и лиѣ њима синамниѣ да куде
 Старага ѣ тади пропастама,
 и јуче нѣга лише нашла,
 Да Ола бегаа по Оули иде,
 и ганимѣ и бивали тѣ да куде
 Ола Милана право мебу Турџе,
 баша биваѣте куповачи Биле;
 Иаѣ Ола јоди по Турџомѣ такоу;
 аа га ничко не зна по горѣ;
 Шесте дала ѣ по њемау доао,
 и сѣз Турџѣ бонѣс прознао.
 Мѣѣ тима биваѣе позва зѣте шѣта,
 Бранѣсина болѣоу прѣста;
 По Ковѣз мѣта пригидати,
 беда тѣре бонѣс наредити;
 И беда тѣ знаѣо турџин,
 и разанѣта мѣта пригидати;
 Олаа татѣ Бранѣсина бѣше
 за Милоша говорити поѣше.

54 (51) 10

А из бонѣ, и званѣсти прѣде,
 многе рѣѣне рѣчи, и нѣде;
 Бѣи а чѣо татѣ Господине!
 побашѣ ме садѣ, и бѣѣи мѣни;
 Бѣиѣ и гани за Милоша чѣо,
 кон њима смртѣс кос бѣо,
 Милошѣ кѣ и саѣ Турџомѣ прѣдати
 на Ковѣз, и тѣѣ издати;
 Ола, и кѣ њима Ковѣзѣчѣ Иване,
 и боѣолаа Топаница Миланѣ;
 Когдѣмо ми оу такоу подала,
 Турџѣ знаѣ да биваѣ, казанаѣ;
 И мѣтина да то њѣѣ бѣти,
 каѣѣмо Очѣма бивѣти.
 Беда Миланѣ ѣ Турџа појде,
 и бѣѣ бивѣѣ да Ола кѣ њима дойде;
 При нѣга кѣ тѣѣ Милошѣ измѣи,
 и њѣѣ мѣс дати кѣ њима дойѣи,
 Дога Ола нѣга Олаѣ не наѣи
 шѣѣѣ казата њама, и наѣи.
 Иѣѣѣ биваѣе на то ѣторѣи:
 аѣѣи бѣѣи шѣта тѣ то поѣорѣи,
 То не могу нѣгаѣ бѣрѣвати,
 даѣѣ Милошѣ тѣѣ оузнити.

чини П 18(2)¹⁶, бѣжи П 19(14), видишь П 19(13), нийи П(19(20)), и҃҃҃҃҃҃҃҃҃ П 28(20), вичъ П 35(13), или П 52(7), изиде С 15(6), низъ ... лице С 39(23), видийи С 74(19), молийъв С 108(8) и сл.

а) Слово *i*¹⁷ долази испред граfiјски нејотованог и јотованог вокала:¹⁸ оузмѣио П 16(11), оубіо П 19(25), оузбѣио П 16(12), раніо П 19(25), изговоріо П 25(27), оумиріо П 31(24), оуѣврдіо П 39(1), встѣавіо П 43(29), мѣслио П 47(1), ѣоклоніо П 54(16), совершио ф П 55(21), силы ніовы С 6(9), царства нѣвогъ С 20(7), оучиніо С 34(17), сакѣио С 38(5), ѣровидіо С 50(16), любіо С 67(10), ѣойлашио С 90(1), зашио С 90(14)¹⁹, — Гавриломъ НС²⁰ П 1(12), ѣриммили П 4(8), ѣриммийи П (14(20)), ѣримми П 24(11), ѣрпѣ ѣрпчиѣ ФП²¹ 44(13), ѣриде С 10(6), 11(2), 12(16), ѣриѣе С 81(12), ѣричамъ С 92(2), ѣрийи С 111(26) и сл.²²

б) Знак *i* долази испред *й*: ѣоликій народъ П 13(2), Левнѣий ФП 22(25), на четъ Сербійскъ П 29(8), дрѣгий пѣтъ П 44(1), бой овакій П 44(20), са 24. людій ФП 51(30), 76. людій ФП 51(26), домъ Асѣсѣрийскомъ П 55(6), гербъ Французскій ФС 3(9), в Асійскихъ странъ С 7(21—22), на степенъ великій С 17(3) и сл.²³

в) Граfiју *i* срећемо и у неким страним ријечима: вѣ Приштинскѣ Ёйскойю ФС 109(13), сѣихи НС С 1(1), оу сѣиховы ФП 50(28), сѣихиры С 46(18), Николи Боляръ С 37(4), саблѣ дѣмискиѣ²⁴ С 79(8), при ... оуниверсѣийѣ НС П 1(20), Тимоѣ НС П 3(7), оу синѣиръ²⁵ П 7(4), Архѣийскойъ²⁶ ФП 22(25), съ Николаемъ Гербовичемъ ФП 23(26—27),

мировиѣ и Орфелин самогласник *и* обилежавају граfiјама: *и*, *ы*, *i* (уп. Млад., Страт., 74; Стиј., Орфелин, 32)

¹⁶ Први број означава страницу дотичне књиге, а број у загради — ред на тој страни гдје се одговарајући примјер налази.

¹⁷ У Гавриловићевим дјелима ово слово има двије тачке, а ми га овдје, из техничких разлога, доносимо са једном тачком.

¹⁸ За примјере *i* + јотовани вокал в. т. 8.

¹⁹ Изузеци су облици: *быо* П 36(1), С 44(14), 52(1), 54(4), 70(5), *задобыо* ФП 36(27).

²⁰ НС = примјер је узет са насловне стране одговарајуће књиге.

²¹ Ф = примјер је узет из прозног дијела текста (углавном предговори, поговори и остала додатна објашњења испод текста самих пјесама). Исто тако, слово *Н* уз дотични примјер показује да је одговарајући облик узет из наслова појединих пјесама.

²² Писање *i* у овој позицији срећемо и у дјелима других писаца из Војводине. Уп. нпр.: Млад., Рајић, 23; Кашић, Видак., 17; Албин, Новине, 6—7; Млад., Страт., 74; Јован., Венцл., 128; Куна, Доситеј, 30; Стиј., Орфелин, 32; и сл. Са војвођанским писцима подудар се и Његош, док Вук у својој Пјесници веома ријетко користи граfiју *i* у овој функцији (уп. Млад., ПИГВ, 116—117; Млад., Рук. ГВ 277.; Рем., Вук, 56).

²³ Слово *i* испред *й* пишу и остали писци превуковске епохе. Уп. нпр.: Млад., Рајић, 23; Албин, Новине, 6, Стиј., Орфелин, 133; Тако је и код Његоша (Млад., ПИГВ, 117—118; Млад., Рук. ГВ 277—278).

²⁴ Ријеч је о познатој сабљи кованој у сиријском граду Дамаску (Шкаљ., Турц., 218).

²⁵ Ради се о персијској лексеми са значењем -ланац (уп. тур. *zincir* < перс. *zenġir*; Шкаљ., Турц., 566).

²⁶ У ријечима које почињу са *архи-* Рајић не пише *i* него *и*, док се Видаковић подудар са Ковачевићем (Млад., 24; Кашић, Видак., 17).

оку полъ *Айрилла* ФП 25(23—24), *Маџимъ* Кнезь ФП 31(29), са обадва *Принца* С 46(2), *захира*²⁷ П 32(8), *комендирао* ФП 40(26), *w(т) Фридерика* ФС 3(9), *ишило* С 4(5), части *Діоклейскія* ФС 6(13), *Філіюойоль* С 7(15), *Заркѣв* С 10(20), 11(7), 11(13), изъ *Кандінави* ФС 17(18), *Хрїстѣ* С 66(7), съ *Хрїстїани* ФП 45(25), два *Хрїстїанина* ФС 13(19—20), слѣжбѣ *Хрїстїанскѣ* С 46(22), *Хрїстїанске* вѣре С 30(10) итд, *вино*²⁸ С 78(21), 73(1), *пеяръ вина* С 62(6), *вина* С 72(9), *лінія* С 18(3), *Вілаетѣ*²⁹ П 16(12), поред: *Вілаетѣ* П 18(16), *Везирѣ*³⁰ П 5(13), 56(19), 56(22), *Везіра* П 48(12), поред: *Везіра* П 48(24), предъ *Везіра* П 50(21), съ *Везіромъ* П 50(26), *Везирѣ* ФП 50(27), П 51(1), 51(3) итд, *иерміна* С 25(24), поред: *иерминъ* П 41(11), *иермина* П 41(9).

г) Графија *І*, мајускулна варијанта *і* долази на почетку ријечи у овим примјерима: *Іувса* С 73(22), оу име *Іувсово* С 37(12), 36(11), *Імїерайторѣ* ФС 18(22), *Імїерайтора* С 3(12), *Ісаака* ФС 3(11—12), *Іванъ* Косанчичъ С 86(18), С 86(13), *Іване* С 86(18), *Косанчича* *Івана* С 68(18), *Косанчичъ* *Іване* С 75(3) итд., *Істїорически* поведена НС П 1(9).³¹

д) Као и остали писци тога времена³², Ковачевић употребљава графију *ы*, како у примјерима гдје је њено нисање у складу с црквено-словенским правописом, односно етимологијом дате ријечи, тако и у случајевима гдје је такво писање етимолошки неоправдано. Исто тако, нијесу ријетки ликови писани напореда са *ы* и *и*. На примјер:

оны (л. зам.) П 15(4), 19(9), 24(19), С 22(9), 71(9) итд., поред: *они* П 17(7), 24(4), 54(1), С 28(11), 33(13), 76(13) итд.;

изыћи С 44(16), *изыће* С 52(19), 77(24), *изыдосмо* С 64(18), поред: *изиде* С 10(4), 15(6), *изыће* С 52(19), 76(11);

зайытиа С 35(8), *иыиати* С 54(2), *иыиали* сѣ С 78(3), поред: да и *иыиамъ* П 15(3);

выше П 12(15), 30(20), 44(9), *возвысиши* С 19(2), *высоке* планине С 97(20), оу *высине* С 97(24), поред: *выше* П 41(20);

сасвымъ П 19(15), поред: *сасвимъ* П 29(14), 32(5), *са свимъ* (сасвим) С 27(10) и сл.

ђ) Слово *ы* долази и у следећим примјерима:

— у основи ријечи: *быии* П 10(11), 12(15), 12(16), ФП 12(26) итд.; *были* ФС 11(23), *быо* П 36(1), С 44(14), 52(1) итд., *была* С 92(23),

²⁷ Уп. тур. *zahire* < ар. *dāhīrā* у значењу „храна намирнице“ (Шкаљ., Турц., 644).

²⁸ У ријечи *вино* и њеним изведеницама Видаковић досљедно пише *і* (Кашић, Видак., 17), а код Рајића налазимо мијешање графија *і* и *и* (Млад., Рајић, 24). По рускословенској норми је *виноградъ* (Петк., Речник).

²⁹ Уп. *vilaeti* < тур. *vilayet* < ар. *wilāyā* у значењу — „покрајина, провинција“ (Шкаљ., Турц., 641).

³⁰ Уп. тур. *vezir* < ар. *wazīr* (Шкаљ., Турц., 641)

³¹ Мајускулну варијанту слова *і* Рајић и Видаковић обилежувају знаком *Ј* и рјеђе графијом *І* (Млад., Рајић, 24; Кашић, Видак., 17).

³² Уп. нпр. Млад., Рајић, 24; Албин, Новине, 8—9.

было П 12(15), С 101(12), — *мыслиѣ* П 7(9), *мысле* П 10(15), *мысляше* П 31(9), *мыслимъ* С 30(17), — *мы* П 13(1), 16(3), 52(5), С 28(9) итд., — *ѣы* П 17(9), 52(4), С 104(13) итд., — *вы* П 4(8), — *чѣтыри* П 23(5), ФП 54(23), П 4(3), — *Владыка* П 21(27), 22(13), ФП 22(27), *Владыки* П 21(21), *Владыко* П 24(1), — *сынъ* ФП 38(19), ФС 7(21), ФС 3(10) итд., *сыновацъ* ФП 52(28), — *ѣозыва* С 43(21), *созываеиѣ* Н С 16(2), — *рыдай* С 110(22), 111(9), 111(18), итд., — *казываиѣ* С 55(12), — *въ монастырѣхъ* С 5(1), — *за ѣасѣыре* С 94(3), — *ѣокрыше* С 59(19), *ѣокрыся* С 111(8).³³

е) Ковачевић пише *ы* послѣ *ѣ*, што је, наравно, у складу са рускословенском нормом:³⁴ *ѣыганинъ* ФП 54(23), 3. *панѣыра* ФП 33(24), — *вѣы* С 57(24), С 58(1), — *Гѣрыѣ* П 19(17), 29(18), 43(7), 50(9), С 30(6) итд., — *крѣы* П 20(19), — *ѣо сокаѣы* П (35(19), — *момѣы* ФП 33(18), — *знаѣы* С 22(7), — *ѣонаѣы* П 35(20), С 42(11), — *ѣроѣивниѣы* П 4(6), — *барѣы* С 39(5), — *оу Сибниѣы* П 21(6), — *на Лешниѣы* П 44(4), — *на граниѣы* С 10(14), — *на рѣы* С 35(4), — *Милицы* С 43(11), — *Миланъ ... Тойлицы* С 68(9) *ои сл.*³⁵

ж) У складу са рускословенском нормом Ковачевић пише *ы* и *у*:

1. акуз. пл. именица м. и ж. рода: *дары*: С 5(5), — *сѣыраны* и *грады* С 5(11), — *заводы* ФС 5(18), — *сѣыраны* ФС 5(23), — *многи ѣырѣды* С 6(1), — *Баны* Н С 16(3) и сл.

2. ген. једн. именица ж. рода на *-а*: до *Тисы* ФС 6(17), до *Дравы* ФС 6(18—19).

з) У неколиким грчким ријечима Ковачевић употребљава слово *ѣ*: *скѣыѣирѣ* С 18(12), 19(15), 4(2), 111(3), *скѣыѣиромъ* С 24(14), — *ѣѣвранъ* С 111(20), *Тѣвранномъ* С 31(15), 33(3), *ѣѣврански* (прилог) П 8(8), ФП 4(4), — *Прѣоѣиресѣвѣирѣ* ФП 40(25), *лѣѣѣѣѣѣ* С 46(19), — *ѣорѣѣѣѣѣѣ* С 111(5).

Када нема слоговну функцију, графѣја *ѣ* означава сугласник *ѣ*: *оу Еѣроѣѣ* С 100(1), во *Еѣроѣѣ* ФС 17(19), — *Павла* Орловича С 29(20), *Павла* Орловича С 37(2), — *Авгарѣянъ* С 9(5), *Авгарѣяни* С 20(2), поред: *Агарѣяни* С 7(6). Иначе, и други писци користе овај знак за обиљежавање сугл. *ѣ*. (Уп. Млад, Рајић, 46, нап. 136.; Млад., Доситеј, 145; Јован. Венцл., 135; Албин, Новак., 9; Кашић, Видак., 27).

и) На крају излагања о Ковачевићевом означавању самогласника *ѣ* поменућемо писање завршетака заменица и придева у ном.—вок. једн.—мн. мушког рода. Као што је познаго, према преддуковском писању ове категорије се графѣјски разликују. Код Ковачевића налазимо ово стање:

³³ Уп. слично стање код Видаковића (Кашић, Видак., 18).

³⁴ Уп. Мразовић, Руководство, 21—22.

³⁵ У писању графѣје *ѣ* послѣ сугласника *ѣ* Ковачевић се подувара са Видаковићем и Стратимировићем (Кашић, Видак., 18; Млад., Страт., 75), док код Венцловића и Новаковића у овој позицији поред *ѣ* долази и *ѣ* (уп. Јован., Венцл., 130; Албин, Новине, 9).

1. ном.—вок. једн.: *и́решій* П 12(2), *младіій* Фочо П 13(13), *най-боліій* юнакъ ФП 14(28), *сѣтарій* Фочо ФП 15(25), *Црньий* Тврше П 32(19), 41(1), *дрзгий* ферманъ П 48(13), *младзій* Миливое С 44(3), *седмъій* данъ С 74(4), *великій* Княже С 71(17), *великій* Светче П 47(5) и сл.;

2. ном.—вок. мн.: *всѣавиіи* Кнезови П 11(1), *Сербіянскіи* Кнезовы ФП 25(25), *едниі* веле П 28(9), *дрзгий* веле П 28(11), *многий* Сербли ФП 35(25), *найвѣиіи* ... трѣди П 55(19—20), *овиі* ... люди ФС 13(25), *младіи* Юговићи С 95(21), *бѣлиі* клобѣцы С 96(1), *нѣкиі* бѣже С 99(13), 99(17) и сл.;

— *мрѣви* падоше П 35(22), *мрѣви* встадоше П 37(2), *оуѣруждени* С 24(23), *едни* вичѣ П 35(13), *иошѣени* Тѣрцы П 39(3), *ѣрочи* Боляри С 96(4), *вси* С 11(23), 112(1) и сл., поред: *славны* всѣ ... были С 17(9—10), *хитѣры* соколовы С 42(3), оны *вѣрны* С 67(14), 76(19), *здравы* С 82(18), *мы* ... *невѣрны* С 85(21), *избранны* *войниці* С 96(21), *добры* коняници С 96(22), и сл. Сличну ситуацију налазимо код Рајића и Доситеја, док се Видаковић у потпуности придржава тадашњег правописа (Млад., Рајић 25; Млад., Доситеј, 138; Кашић, Видак., 19).

3. Самогласник *о* Ковачевић биљежи знацима *о*, *ш* и *о*. Знак *о* је, свакако, најчешћи, може стајати у свим положајима, те за његову потврду не наводимо примјере. Графију *ш* срећемо:

а) На почетку и крају ријечи: *ш* томе П 12(19), *ш* мирѣ П 20(18), 24(15), 52(4), *всѣтае* ПФ 2(4), *вѣрѣсѣи* ФП 4(16), *всквернише* П 8(11), *вглобише* П 8(13), за *вѣкладѣ* ФП 19(27—28), *сто шка* П 24(26), *шдела* П 26(8), *шде* П 42(2), *шкрвави* С 35(4) и сл.;

— *вѣш* П 32(2), С 20(1), 20(13), поред: *вѣо* П 18(9), *негѣ* П 12(16), 16(15), *ѣ* *негѣ* ФС 26(22), *канѣ* П 7(4), С 39(24), *какѣ* П 8(1), 15(23), *какѣсѣ* (како су) П 16(6), поред: *какоѣемо*³⁶ проћи П 13(17), *какосамѣ* П 20(24), *акѣ* П 8(19), 9(13), поред: *акѣсе* (ако се) П 41(7), 43(1), *ѣтакѣ* П 8(24), 18(13), ФП 43(28), поред: *ѣакѣсѣ* ФП 35(27), ФП 38(22), *чѣсѣш* С 89(6), *ѣамѣ* П 32(16), *амѣ* П 9(2) и сл.

б) На крају прилога:³⁷ *лѣш* П 34(7), *лѣш* С 53(22), 57(16), *сложнѣ* П 10(21), 11(6), 25(4), *мирнѣ* П 12(16), 12(17), *вѣрнѣ* С 41(1), 67(8), *ѣешкѣ* С 56(11), 86(17), *свирѣш* С 6(5), *ѣшакѣ* С 80(2), *лѣш* П 7(5), *гласнѣ* П 7(5), *ѣојрекѣ* П 14(13), *сѣрашнѣ* П 12(1), 28(6), 30(12), С 99(3), 102(1), 106(1), поред: *сѣрашнѣ* С 55(3), *славнѣ* С 27(19), *жалосѣшнѣ* С 62(8), 85(5), поред: *жалосѣшнѣ* С 101(13), *ѣраведнѣ* П 13(3), *неѣраведнѣ* П 8(12), 18(20), С 73(18), поред: *неѣраведнѣ* С 41(21), 34(17), *среѣшнѣ* П 17(10) и сл.;

в) У завршецима — *го* (ген. једн.) замјеница и придјева што представља поштовање црквенословенске норме:³⁸ *Тѣрскагѣ* *шполчѣниј*

³⁶ У овом и сличним примјерима због састављеног писања ријечи *о* губи финалну позицију; отуда знак *о* умјесто очекиваног *ш*.

³⁷ Уп. исто стање у писању прилога и код Стратимировића (Млад., Страт., 76).

³⁸ И овдје се Ковачевић углавном подудара са осталим писцима из Војводине. Уп. на примјер: Млад., Рајић, 26; Млад., Страт., 75; Кашић, Видак., 19 и др.

П 41(21), С 49(24), *йослѣ* С 103(6), *наредбѣ йослѣдню* С 46(14), *не смѣ-
яше* С 85(14), *не бы смѣо* дойћи С 44(15), *смѣлѡ* (прилог) С 78(20),
смѣли (придјев) С 42(11), *бѣлѣй дань* С 48(5), до *Бѣла* Камена С 54(18),
бѣли клобѣцы С 96(1), изъ *Бѣлграда* П 30(22) *Бѣлградѣ* ФС 6(15),
бѣжи П 19(14), *бѣже* С 99(11), 99(13), 99(17), *йобѣгао* ФП 19(26), *бѣ-
жаше* С 85(9), 85(13), *бесѣдийи* С 88(16), *бесѣди* С 40(9), П 13(14),
15(14), *оуцѣвѣлийи* С 42(19), нѣке ... *Кмѣйове* П 18(28), *нѣколикѡ* кратъ
П 37(18), *ѡ(ѣ) нѣки мѣста* С 26(1), въ *срѣшненіе* С 10(6), 21(21), 95(18),
сѣди П 13(13), 15(13), *сѣдоше* С 46(5), *ѡбсѣдоше* С 92(14), *йѡваюћи* С
45(17);

— *йре* ФП 27(26), С 49(18), *наййре* ФС 84(23), 109(1), П 41(27),
ФП 10(23), *речь* П 24(24), *ѡ(т) леве* стране С 38(11), съ *леве* стране С
38(18), *оѡ леве рѣке* С 96(16), *хѡйедоше* П 46(1), *не хѡйеше* П 45(12),
хѡйедоше П 42(23), 8(15), 24(16), *измени* С 14(14), *доле* П 15(1), 16(18),
24(27), 53(19), *ѡдела* П 26(8), *лейѡ* (прилог) П 26(10), 28(18), 36(20),
41(5), *лейше* П 35(8), С 50(8), *орѣжя лейа* П 29(1), *ѡ(т) мѣста* П 17(5),
намѣстийише П 46(16), *намѣстийи* С 48(2), *йосле* ФП 10(24), ФП 11(27),
ФП 20(25), П 26(15), 26(25), С 48(22), *наййосле* П 30(16), С 103(9),
С 109(5), *не сме* П 10(7), С 86(5), 89(21), *не смеде* П 37(14), *йребелъ*
погачѣ П 9(25), *бео дань* П 17(11), *Београдѣ* П 37(8), къ *Београдѣ* П
14(22), П 25(5), 27(17), *йобегао* П 20(2), да *бега* П 29(6), *оу збегѣ* П 11
(17), *бесѣдийи* П 13(24), *не цвели* С 41(9), *неийѡ* П 51(4), въ *срѣшненіе*
С 15(5), *седийи* П 13(23), *оуседне* П 19(21), *ѡбсѣдоше* П 42(17), *йесмѣ*
П 21(2) и сл.

в) Сљедеће примјере забиљежио сам написане само са *е*: *Сремѣ*
ФС 5(20), нѣкое *время* С 12(17), *время* П 23(15), ФП 23(25), С 21(6),
26(18) итд., *млекоѡ* С 37(10), на *среди* С 38(9), 96(17), по *среди*⁵⁷ С
97(7), *човекѣ* ФП 15(26), ФП 40(24), С 105(8), *йѣраийи* С 58(13), *рас-
йѣраийи* П 15(6), *йѣраю* П 50(11), *оумреийи* П 11(16), С 94(11), *корѣна*
П 15(9), *нека се завери* П 16(20), *задѣнѣ* С 32(18), *разлежѣсе* С 59(24),
две ... године П 7(14), *две ... чете* П 11(21), *двѣста* кеса П 16
(24), два *месеца* П 38(1), ФП 48(26), *сѣѣ* П 54(6), *дрѣши* П 14(15),
самлейи П 45(2), *найрѣдѣ* П 24(8), *белеге* С 103(13), *лека* П 36(17) и сл.

Добар дио наведених ријечи пишу се и у рускословенском са
е (уп. нпр.: *млекоийишайельница*, *среда*, *млейи*, *время* и сл. — Петк.,
Речник, 117, 258), док неке и не улазе у лексички фонд рускословенског
језика (Срем и сл.), тако да је са те стране изостао узор за писање знака ѣ.

г) Веома је сложено питање гласовне вриједности графиче *ѣ* код
наших писаца друге половине XVIII и прве половине XIX вијека.
разматрајући ову проблематику у Видаковићевим дјелима, Кашић каже
да је овај проблем веома тешко „ако не и немогуће сасвим поуздано
Решити не само у Видаковићевим делима, него уопште у нашој књи-
жевности тога доба.“ (Уп. Кашић, Видак., 14). Младеновић у својој мо-
нографији „о народном језику Јована Рајића“ студиозно и готово детаљно

⁵⁷ У писању лексема: *время*, *млеко*, *среда* и *Срем* Ковачевић се у потпуности
подудара са Видаковићем (Кашић, Видак., 15).

разматра питање мијешања графија *ѣ* и *е* и долази до закључка да Рајићеви примјери са *ѣ*, наравно у дјелима писаним народним језиком, представљају писање у складу са црквенословенском нормом, а примјери са *е* представљали би његов екавски изговор (Уп. Млад., Рајић 27—30).

Чињеница да је Гаврило Ковачевић Сремац, дакле екавац, као и то да је дјела која су предмет нашег интересовања писао на народном језику (ово се, као што знамо, нарочито односи на П и већи дио С) типичним епским десетерцем, води ка закључку да је наведене примјере писане са *ѣ* изговарао у духу свог народног језика, значи екавски. Овоме у прилог иду некома бројни случајеви писани само са *е* (примјери под в). У том свјетлу треба посматрати и наредне примјере писане графијом *ѣ*, који својим обликом, а то потврђује и контекст из кога су узети, представљају, свакако, одлику нашег народног језика:⁵⁸ окв... *рѣке* ФП 44(13), поглаваре свећемо *изсѣћи* П 14(7), *сѣкѣ* тѣкѣ, никога не щедѣ П 25(21), и онде имѣ главе *ѡ(ш)сѣкоше* П 54(11), и тврдоѡ се онде *завѣрише* С 75(20), Владыки ће они *вѣроваиши* П 21(21), али Сербли Тѣркѡмѣ не *вѣрѡю* П 28(3), *вѣрѡише* ми добра бити неће П 8(4), и на полѣ кад' е *излѣио* С 84(19), многѡ е ... *дѣце* ... невиннѡ погинѡло ФП 8(25—27), жене *дѣцѣ* оу збегѣ изведоше П 11(17), *снѣгѣ* на земли П 12(13), *снѣгови* пребѣли С 55(6), да *звѣрове* прелото растера и дави С 68(21—22), да *наслѣдимо* С 94(14), да *нѣмѣ* такѡ *зайовѣдамѣ* П 52(21), *ѡ(т) ѡблого* света ФП 55(26), а *невѣра* т' до *колѣна* сѣди С 73(13), *сѣтраѣте* (сутра ћу те) море *ѡбѣсѣиши* П 9(15) и сл.⁵⁹

д) Судаћи по њиховом облику, односно контексту⁶⁰, реченици или синтагми из којих су узети, слѣдећи примјери немају екавски изговор, већ упућују на изговор у складу са нормом руског, односно рускословенског језика: *ѡ(т) всѣхѣ бѣдѣ* П 6(8), *во вѣки* С 27(14), 112 (26), и сподоб' я *вѣчнагѡ* блаженства С 108(21), *имѣя* С 4(4), ФС 5(17), *имѣлѣ* бо онѣ 3. сыны, и 5. дщерей ФС 5(16—17), *дѣйсѣвѣнѡше*⁶¹ цркве ФП 56(5), вѣ *дѣйсѣвѣи* НС П 1(7—8), *раздѣлишася* ѡ(т) которыхѣ и разная имена получѣша ФС 17(22—23), *нрѣмѣчанѣ* Н С 34(1), ФС 109(21), *всѣхѣ ѡварѣи* С 108(11), сей безбожнѣи твранѣ *всѣхѣ* насѣ бѣ-

⁵⁸ Графија *ѣ* има, несумњиво гласовну вриједност е у примјеру: кодѣ ... *Тѡилицѣ* С 15(8). У слѣдећим примјерима писање знака *ѣ* у складу је са црквенословенском нормом: Вѣ *Бѣрсѣ* ФС 109(17), вѣ *Бѣдимѣ* НС П 1(19), вѣ *Бѣдинѣ градѣ* НС С 1(21), на...*Оурошѣ* С 3(6), при *Сѣфанѣ* С 3(4), вѣ *дерѣзавѣ* С 4(12), вѣ *монасѣиѣрѣхѣ* С 5(1), вѣ *богѣисѣвѣ* ФС 5(16—17), вѣ *ѡишинѣ* С 7(1), на *рѣкѣ Сѣилицѣ* С 15(10), ѡ всѣмѣ *царѣсѣвѣ* С 16(10), вѣ *бранѣхѣ* С 17(9), во *градѣ* ФС 18(22), вѣ *соборѣ* С Н 31(2) и сл.

⁵⁹ Уп. и досљедно писање прилога *гдѣ* : *гдѣ* кѣкао и младе и сѣде С 43(8), кадамѣ се оу гори *гдѣ* кои появи С 68(23—24), И види га Милошѣ подѣ ногама // Тѣрски коня *гдѣ* га газе ѡ(т)ма С 86(15—16) и сл. (о употреби прилога *гди* в. примјере у т. 27, в). Контекст, односно синтагме из којих су узети наведени случајеви употребе овога прилога, упућују на његов екавски изговор.

⁶⁰ Слично поступа и А. Младеновић приликом разматрања овога питања у Рајићево језику: „Дакле, транскрипција мора зависити и од карактера језика текста, одн. контекста реченице, у којем се налази реч са одговарајућом графијом“ (Млад., Рајић, 30).

⁶¹ Уп. *дѣйсѣвѡваиши* — „радѣти, делѣти, врѣшѣти“ (Петк. Реч., 64).

детъ поглотити С 111(19—21), со *всѣмъ* С 9(2), С 20(10), 31(22), 111(2), запѣстѣвшая *мѣста* ФС 5(19), *оувѣщаніе...* и невинное избобличеніе Н С 62(9—10), почемъ и *йервовѣнчаный* краљ назвался Ф 3(15—16), на *совѣтъ* таковый нигда не престаю С 27(11—12), *себѣ* (датов) ФС 3(11), ФС 110(6), С 112(14), *ш себѣ* С 83(16) и сл.

ђ) Гласовну вриједност *је ѣ* има и у овим примјерима: *ѣзди* С 53(8), *довѣдше* С 52(10), *ѣздыше* С 80(16), *йовѣдоше*⁶² П 37(17), *орѣжѣ*⁶³ П 11(19), 14(21), 32(7), 39(15), С 14(4), на *орѣжѣ* П 13(25), *орѣжѣмъ* С 17(8).⁶⁴

6. Вокално *р* Ковачевић означава са *р* и *ер*:⁶⁵ до капъ *кври* П 34(14), по *кври* С 98(13), *шкравви* С 35(4), *крвника*⁶⁶ С 90(18), *брже* П 9(2), П 33(8), 34(2) итд., *йобрже* П 50(4), много *мрѣвы* глава П 19(2), *мрѣвы* всташоше П 37(2), *мрѣве* главе П 52(7), *крѣсь* П 8(9), 18(17), *оу накрѣсь* ФП 33(19), Ново *Брдо* ФС 5(22—23), на *брдо* П 46(14), по *брди* С 59(5), 95(16), 97(25), *црный* Ђврѣ П 32(19), *Црногъ* Ђврѣ П 14(4), 31(7), 31(22), итд., *йѣврдѣ* (прилог) П 34(9), 37(13), 40(14), 40(15), *йѣврѣ* П 46(12), *оуѣврдіо* П 39(1), *Србли* П 28(20), 35(7), 43(19), 44(17), 44(23), 45(7), 46(1), 46(22), 47(22) итд., *ш(т) Србаль* П 31(17), *Срблъмъ* П 35(5), 45(13), 48(9), меѣ *Срблъ* П 22(13), меѣ *Срблїю* П 17(16), *Србске* витезове П 48(16)⁶⁷, къ градъ *Въчїйрнѣ* С 99(11), *йѣрже* С 83(9), *йойѣрже* С 84(6), *йѣрїайїе* П 50(3), не *сврїише* П 19(9), *сврїиши* П 39(7), *држаше* П 29(17), *држї* П 38(14), *држайїи* П 8(10), *крмкъ* П 8(20), *крмчы* П 20(19), до *црвѣна* Прѣга С 54(16), *оу врблякъ* П 49(7), *врлѣ* П 18(14), *йойѣрчи* П 19(22), *крїѣ* П 54(7), *йрво* поче.... П 11(7), *йрва* баталїа П 20(9), на *йрѣѣ* Четъ П 28(19), *хрѣѣзїне* П 9(12), *Кржальїе* П 28(18), П 51(5), а са свои *чѣйрѣвїсь* момака П 31(15), са *чѣйрѣвїсь* момака *шбтече* П 31(8).⁶⁸

⁶² У писању глагола *јесїи* Ковачевић се подудара са Рајићем (Млад., Рајић, 30).

⁶³ Уп „јекавско“ читање јата у лексеми *орѣжѣ* и код Орфелина (Ђорђић, Осавам., 303, 305).

⁶⁴ О графїјским комбинацијама *нѣ* и *лѣ* у вриједности *ње* и *ље* в. т. 16, б).

⁶⁵ Вокално *р* Рајић обилежава углавном графїјом *р'* и са *ер*, а Видаковић писањем неког вокала, најчешће *е*, испред или иза знака *р* (Млад., Рајић, 30; Кашић, Видак., 25). Код Орфелина у Магазину *ер* = вокално *р* (Стиј., Орфелин, 33). Вук у Пјеснарици овај вокал означава са *р* и *ер* (Рем., Вук, 56—57).

⁶⁶ Лексема *крѣ* долази код Ковачевића и у форми *крѣвь*: *ш(т) Србске крѣви* С 37(8), *крѣвь* се пролила С 47(4), *крѣвь* пролић неѣ *пожалити* С 58(12), и *оу дрѣжствѣ* своју *крѣвь* пролити С 75(22), и сада *ѣѣ* мою *крѣвь* пролити С 87(23). *крѣвь* да пролїемо П 94(10), *крѣвь* се разливаше С 98(11), *животъ* и *крѣвь* во брани // да не поцадимо С 21(13—14), и *крѣвь* емъ изъ носа потече С 87(18), *ты крѣвь* твоју пролиљ еси С 110(18) и сл. Нејасно је да ли је Ковачевић ове облике изговарао са вокалним *р* или пак, на руски начин, мада контексти већине поменутих облика упућују на читање у складу са нормом српскохрватског језика. Видаковићеве облике: *крѣвѣв* и *крѣвојролиїїе* Кашић третира као *крѣвѣв*, односно *крѣвојролиїїїе* (Кашић, Видак., 57), док Младеновић није сигуран да у наведеном Видаковићевим примјерима егзистира *р* (А. Младеновић, *Народни језик у делима Милована Видаковића*, Зборник за филологију и лингвистику Нови Сад 1973, XVI/1, 252—257).

⁶⁷ Вук у својој Пјеснарици све облике изведене из коријена *срб* пише са *ер* (Рем., Вук, 57).

⁶⁸ Уп. и примјер: паксе онда сви *оу ню скрѣаше* П 30(7).

— *тѣрчеѣ* С 99(7), да се *держимо* С 32(6), *держаю* С 63(19), по *берди* високи планина С 99(6), *черной земли* С 89(10), *оу сердца* С 35(15), 55(20), 65(23), 78(22) итд., да си се *ѣриѣрѣю* С 107(20), *оуѣвердио* С 63(8), да *оуѣвердимо* С 26(14), на каменѣ *ѣвердѣ* С 59(6), *мерѣавѣ* встаете С 87(14), *Сербинѣ* С 37(7), *Сербли* П 4(1), 10(12), 10(4), 19(16), 21(7), ФП 23(20), 28(3), 29(9), 29(21), 30(9), 33(1) итд., *Серблѣмѣ* П 55(11), *Сербиѣнцы* ФП 40(27), *Серблию* П 27(21), *оу Сербию* П 27(22), пословица... *Сербска* 15(23—24), *Сербадию* П 15(2), 22(2), сви да с' *жерѣѣвѣмо* С 21(16), *оу церкви* бѣше С 91(12), за наше *церкве* и *пастыре* С 94(3) и сл.

б) Наравно, треба издвојити примјере који су писани са *ер* а својим обликом не представљају одлику нашег језика, и читати их, свакако, у складу са нормом рускословенског, односно руског језика: *сверхѣ* гроба егѡ... ФС 109(18), *полѣчилѣ гербѣ* Францѣзскѣй ФС 3(9), а ты *землѣ твоя ѣерсы* сада мнѣ *ѡ(ѣ)верзи* С 112(19—20), *ѡ(ѣ)верзися* С 112(10), и *пришедше во Ѣвропѣ во ѣервѣхѣ* точию ФС 17(19—20), *изявляющѣя числа...* *церквей* православныхѣ ФП 56(2—3), *монастыры* и *церкви* красныѣ (акуз. мн.) С 5(3—4), *днесѣ держава твоя* вѣста вѣ ничто *вбратися* С 111(10—11), и *Греческѣ державѣ* паки *разоряя* С 13(17—18), вѣ *державѣ* (лок. једн.) С 5(11—12), 4(12), *ко державѣ* своей С 14(9), *ѡ(т) держави* своея С 6(3—4), *Сѣлейманѣ оумершѣ* братѣ егѡ *востаете* С 7(17—18), *препоясався* на царство *Сербское* ФС 4(21), *держави* *Сербскѣя* (ген. једн.) С 6(7), *древный престолный* *Сербскагѡ* *владѣнѣя* градѣ *Призренѣ* ФС 6(21—22), *чрезѣ славолубѣ* *Сербскихѣ* *Велможей* ФС 19(21—22), *падѣнѣе* царства *Сербскагѡ* *бысть* ФС 19(22—23), и *держави* *Сербскѣя* *крѣпость* *разрѣшають* С 20(19—20) и сл.

в) Може се узети да је *ер* = *р* и у облицима: *совершѣю* ФП 55(21), *совершѣивѣши* ФП 23(27—28), та *ѣощѣ* са *Сербиюмѣ* *ништа* *ниѣ* *совершено* ФП 55(23), *совершѣше* С 33(18). У прилог овој претпоставци иде, несумњиво, и облик *совршѣши* П 39(7)⁶⁹, који показује да је Ковачевић наведене примјере изговарао са *р*.

У примјерима изведеним од *крестѣ*: *прекрести* С 95(4), *крестно* *име* С 60(6), *крестное* *име* С 91(13), *крестно* *имѣ* С 104(18), вјероватно се ради о изговору *-ре-* са *-ре-* јер је Ковачевићу, несумњиво, био познат руски односно рускословенски фонетизам ове ријечи (крест).

д) Све облике изведене из коријена *Грк* Ковачевић је писао а наравно и изговарао са *ре*: *Грекѡмѣ* П 55(11), *Императора* *Греческагѡ* ФС 3(12), вѣ *Греческѣ* *державѣ* С 7(7), 20(3), вѣ *Греческѣя* *области* ФС 7(23—24), *Греческѣ* *державѣ* С 13(17).⁷⁰

7. За обиљежавање *сугласника* *ј* Ковачевић се служи грађијама *ј/Ј* и *ѣ*. Слово *ј* долази у иницијалној и медијалној позицији, а *Ј* као мајускула само у иницијалној:

⁶⁹ Уп. и ова три случаја у којима се облици истог глагола, вјероватно, читају по норми црквенословенског језика: по *совершѣнѣю* собора ФС 34(2), и тадѣ славный *Князь* *Лазарѣ* *довершѣ* // *жизнѣ* свою и *конецѣ* *совершѣ* С 109(7—8).

⁷⁰ Уп. и примјер: на *Римско* *воскресѣнѣ* ФП 45(20—21).

— *иощь*⁷¹ ФП 17(23), 18(28), 19(9), С 34(4), 40(13), 54(18);

— 17-гв *Маја* ФП 40(29), *Аіань* ФП 29(23), ФП 29(27), немойтесе вы *Раіой* бѣнннн П 12(13), са войскомъ *моіомъ* С 67(15—16), съ *койомѣ* (с којом ѣе) С 73(16), поред: десницомъ *своіомъ* С 85(9), съ *койомъ* С 100(1), са *моіомъ* браћомъ С 44(12);

— *Іакввъ* ФП 35(25), П 37(12), ПФ 37(24), 38(11), 39(9), 39(21), *Іаква* П 38(4), *Іакввъ* ФП 39(27), *Іаквве* П 38(6), са *Іаквомъ* П 26(20), *Івнія* 13-гв дне НС С 1(13), *Івстїандинъ* ФС 13(20), *Івда* С 72(16), *Івдъ* С 66(11)⁷², *Іолдашъ*⁷³ П 17(9), *Іолдашъ* П 9(4), *Іваннь* ФП 35(26—27).

а) Графију *й* налазимо на крају слога. На примјер:

— *йай* ФП 15(26), *Космай* П 17(17), *Левнїий* ФП 22(25), бой П 44(20), 5 *дщереі* ФС 5(16), престолъ *своі* С 7(11), *йокрай* Дѣнава ФС 8(20), сили *ніовой* С 25(15), *гледай* С 34(16), *немой* С 41(10), 42(19), *ніой* С 43(18), *Миливой* С 45(1), *казвй* С 54(3) и сл.; — *сйрбляйїе* П 4(12), *вбръйїе* П 8(4), *нейма* П 12(2), *йослвшайїе* П 14(19), 16(15), *йайванъ* П 19(22), *дайїе* П 24(25), *воіскъ* П 26(9), 26(16), *айдъ* П 28(11), *йайнв* П 31(18), *майка* П 33(4), *войводи* С 36(18), на *мейданъ* С 44(16) и сл.; — *найїре* ФП 10(23), *найїосле* П 30(16), *найболбъ* хата П 42(3), браца *наймлаѣега* С 43(21), браца *найлейшега* С 43(21—22), *найниже* С 61(3), *найболи* С 77(9), *найвише* С 88(16), и сл.

8. Писање група *вокал + ј + вокал*. — а) *ја:* *Аганліа* П 12(23), *Дахїа* ФП 12(27), ФП 13(27), ФП 13(28), *Кѣчѣкъ-Аліа* П 14(11), *байталїа* П 20(9), ФП 29(28), *Івнія* ФП 43(24), *йорція* ФП 47(28), *в(т) Сербїанаца* ФП 51(30—31), два *Хрїстїанина* ФС 13(19—20), слѣжбѣ *Хрїстїанскъ* С 46(22), *Марїане* С 48(10) и сл.,

— *в(т) найаденїа* П 4(9), не *білїе* П 10(9), *орвѣзія* П 10(23), по *нахїяма* ФП 10(24), Колтѣкъ *Даїя* ФП 33(23), изъ *бвсія* П 34(26), *в(т) Сербїанаца* ФП 42(26), *Сербїанцемъ* ФП 45(27), *йрочїя* страны ФС 5(23), *Болгарїя* С 8(17), *развїяю* С 37(19), *байталїя* С 47(4) *чїя* ѣе войска С 47(18), *найїямъ* С 72(18), 73(1) и сл., — *бвїше* П 46(4), С 80(15), 88(9), церкви *краснїя* С 5(4), *инїя* предѣли С 5(13—14) и сл.;

б) *їе:* *награжденїе* ФП 4(8), изъ *Сербїе* П 7(6), *нїе* П 9(24), *ракїе* П 9(24), *нахїе* П 12(10), *дїмліе* П 20(7), *біе* П 20(14), *Даїе* (Дахије) П 21(1), 22(15), *каїїе* П 30(8), да *їїе* П 34(24), *занайїїе* ФП 45(24), *йвїшешестївїе* ФП 48(26), *Кржалїе* П 51(5), на *сіе* ФС 13(23), *їаденїе* ФС 19(22), *хайїїе* С 59(14), да *йроліе*мо С 94(10) и сл.;

⁷¹ Уп. једини изузетак: *иощь* С 26(7).

⁷² Код Рајића долазе облици: *Јвда*, *Јвдейскїй* и сл. (Млад., Рајић, 31; Млад., знак Ј, 47). Са Рајићем се подудара Видаковић (Кашић, Видак., 21). Пошто су у питању само штампана Ковачевићева дјела, не знамо да ли је у рукопису употребљавао графију Ј, знак познат нашим писцима предвуковског периода. О старости и руском поријеклу овога знака у нашој рукописној ћирилицы в. Млад., Знак Ј, 45—52).

⁷³ Уп. напомену 43.

в) *ију*: *Сербию* П 4(1), *оу Нахию* П 9(19), *вѣилюсе* (опију се) П 10(5), *Нахию* П 11(9), *ФП* 11(27), *Аганлию* П 14(3), *на кайию* П 34(23), *иобию* П 44(24), *задобию* П 44(24), *Гевргию* П 55(4), *Болгарю* С 20(9), *делию* С 29(13) и сл.;

г) *ијо*: *ишїонъ* П 31(18), *ФП* 31(29), 33(6), *са Серблїомъ* П 51(12), *са Сербиомъ* *ФП* 55(22—23);

д) *ији*: *ш..... возмъщенїи* НС П 1(2—3), *въ Сербїи* НС П 1(4—5), *Сербїи* НС П 3(1), *по Сербїи* П 25(5), 25(16), 25(22), *иошїенїи* *човекъ* *ФП* 12(28), *Аганли* П 19(11), *въ Македонїи* С 7(15), *по орди* С 50(9) и сл.;

ђ) *оји*: *кои* *ФП* 23(28), *ФП* 34(27), *коисъ* (који су) П *Ф* 4(4), *ш(т)..... шїроице* *ФП* 12(28—29), *сїои* П 39(16), *оу своимъ* *послѣ* *ФП* 48(28), *крои* П 49(18), *иїрисвоилъ* *ФС* 5(20), *шсвои* С 8(14), *съ коимъ* С 19(19), *задоила* С 37(10) и сл.,

— *кой* (који) П 8(14), 15(14), 24(21), 39(17), 49(18), *ФП* 51(29), С 99(14), *савсе зной* (сав се зноји) П 13(22);

е) *оје*: *своемъ* *царю* П 4(5—6), *боемъ* П 15(8), *воевали* П 16(5), *могаа* *Арапа* П 20(21), *кое* П 42(8), *за когаа* С 30(5), *Милївое* С 44(3) и сл., — *воевъ* (ген. мн.) *СФ* 15(13), — *иобдоше* П 37(17), *добъдише* С 52(10);

ж) *оја*: *иояви* П 8(17), *коя* П 15(24), *сїою* *ФП* 23(29), *Сїаноя* *Главаша* *ФП* 23(17), *ш(т) боя* П 41(19), *иоя* *ФС* 4(20), *своя..... полки* С 10(3), *дѣжноть* *моя* С 24(6), *на шїроя* *колеса* С 46(5) и сл.;

з) *оју*: *милоть* *ивою* П 6(2), *ивою* *кѣѣ* П 9(16), *свою* *чистотѣ* *ФП* 8(26), *кою* П 9(19), *воюю* П 15(4), *бою* П 20(16), *оу бою* С 42(4), 42(12), *мою* *войскѣ* С 42(14), *иїричиною* *СФ* 18(20) и сл.;

и) *оја*: *Рая* П 12(22), 14(9), *сокръшая* С 6(10), *оукрашая* С 6(12), *нечаяннш* С 11(3), *разоряя* С 13(18), *разная* *имена* *ФС* 17(23) и сл.;

ј) *оји*: *Краинъ* П 26(26), *Али-Бегъ* *Видачъ* *ФП* 44(11—12), *не зашїаи* С 54(8), *при слъчаи* *сраженїа* *ФС* 110(6), *Шшаничъ* *Дамямѣ* С 36(18), *Шшаничъ* *Дамяна* С 29(16), *ишаниъ*⁷⁴ *ФП* 47(27) и сл., — *по Країни* П 26(27);

к) *оје*: *шсїае* *ПФ* 2(4), *ФП* 5(15), *иодобаеиъ* *ФП* 3(6—7), *подъ* *Космаемъ* *ФП* 17(26), *съ..... Николаемъ* *ФП* 23(26), *заеднш* П 34(21), *да даемо* С 25(2), *за мае* С 68(5), *иосїае* С 70(12);

л) *оју*: *вечерато* П 10(1), *рѣчато... оужинаю* П 10(2), *Раю* П 13(8), 13(11), 16(18), *даю* П 38(9), *мошїаю* П 49(8), *наїадаюиъ* С 20(18), *шсїаю* П 24(14), *издаю* С 39(10), *квкау* С 39(24), 43(8) и сл.;

љ) *оја*: *ш(т)* *держави* *своєя* С 6(3), *держави* *своєя* С 16(8), *вєєя* *земли* С 31(5), *изъ* *коєя* *причини* С 34(9), *дѣца* *неяка* С 56(6), 57(10), *иєярь* С 62(6), 72(9), 73(2), *имѣя* С 4(4), *насмѣя* *се* С 44(3), *не смѣяше* С 85(14) и сл.;

⁷⁴ О читању лексеме *ишаниъ* као — *ишани* в. Ђорђић, *Осаврем.*, 304.

м) *еје*: *дражайшее* чадо ФП 2(1), съ.... *Матїдеемь* ФП 23(23—24), царство *идшее* С 19(19); — *Євреемь* С 66(14);

н) *еју*: *хоћею* П 41(18), *вїторицею* СФ 18(21), съ *їмощїею* *Божїею* С 63(19), *землею* (инстр. једн.) С 111(18);

њ) *ује*: *їодвикве* П 7(5), *чвєше* П 7(7), *захвалное* П 15(18), не *вѣрвєше* П 32(1), *свєшнч* С 12(9), *їосаїе* С 60(24) и сл.;

о) *ују*: *ївїшвю* П 9(17), *дрвгвю* П 9(18), *воюю* П 15(4), *казвю* П 21(5), не *чвю* П 45(14), *онвю* крѣпость ФС 12(23), *вдєснвю* СФ 34(8), 34(19), ФС 35(1), *квю* С 51(6) и сл.;

п) *ујо*: *Мвїо* П 20(1);

Наведени материјал показује да се у писању међувокалског *ј* Ковачевић углавном подудара са осталим писцима тога времена (уп. напр.: Млад., Рајић, 32—33, Кашић, Видак., 21—22, Албин, Новине, 17—18, Стиј., Орфелин, 34—35). Уп., такође, и Рем., Вук, 58—59.

9. Писање *г*рупе *ј* + вокал на *їочетїку* ријечи или самостјално. — а) *ја-я*: *галовицв* П 9(3), шесетъ *їднїчара* П 17(13), *їднко* Катичъ ФП 25(25—26), *квкв* П 29(9), *кѣ* *їдгодины* П 30(6), *окв* *їадра* ФП 44(13), *квкв* ФП 55(22), *кво* С 57(23), *квребїце* С 68(16), *квшв* С 79(7), *оу* *квїо* С 82(3) и сл.; *кв* (замјеница) П 4(2), 41(5), 52(21), С 19(17), 21(1), 27(7), 27(11), 44(14), 44(20), 90(7) итд.;⁷⁵

б) *је-е*: *вї* П 6(9), *вднkv* П 7(18), *врѣ* П 9(2), С 105(7), *врбо* П 10(18), *вданѣ* П 11(24), 11(25), *єчмове* П 50(1), *єшїѣ* ФП 51(31), *сынѣ* *єгв* ФС 3(10), *єсв* С 6(6), *вдїны* сынови С 23(15) и сл., — *је-в* (глагол): *є* П 5(1), 32(9), С 12(11), 33(5), 33(7), 37(7), 37(9), 50(7), 50(15), 70(5), 70(9) итд.; — *је-ѣ*: *їзди* С 53(8), *їздяше* С 80(16);

в) *ју-ю*: *Мїло* *Юсвѣѣ* П 13(19), *оу* *їуїрѣ* П 17(11), *їуришѣ* П 28(23), 36(25), *Юнацы* П 35(20), *Юговиѣ* С 38(7), 41(4) и сл.;⁷⁶ — *ју-ю* (замјеница) П 6(7), 15(22), 53(5), С 35(4), 35(8), 57(3), 63(9) итд.;

10. Означавање групе сугласник + *јоїовани* вокал. — а) сугл. + *я*: *блхв* П 11(10), *блше* П 26(13), 29(22), *свѣшїога* краля П 12(8), *баряцы* П 26(10), 5. *баряка* ФП 33(24—25), *Князя* *Лазаря* НС С 1(4), *кнїговязцємь* НС С 1(15—16), *начася* С 3(5), *скончася* С 3(7), *царско* *имя* С 4(5), *їтворяше* С 5(8), *живяше* С 7(2), *разоряя* С 13(18), *свѣшївю* горѣ ФС 14(19), на *границы* *нашя* С 20(17), *сїно* *свнце* С 48(6), *свдяше* С 6(3), *водяше* С 6(4), *вздяше* С 80(16), *гвбляше* С 88(5), 88(10), *во* *имя* *Божїе* С 93(21) и сл.;

⁷⁵ Забиљежен је и један изузетак: Прїими дѣшїи наша во первенства // и сподоб' ѿ вѣчнагѣ блаженства С 108(20—21), гдје је ѿ (акуз. мн. л. зам. 3. л) написано по црквеном правопису.

⁷⁶ Примјер: на *оурїшѣ* оудари вјероватно је резултат пишчеве, или пак, штампарске грешке, мада је иста форма (*урїш*) са значењем које има и *їуриш* регистрована у нашим народним пјесмама (РЈА, свезак 82, 1971, 811).

б) сугл. + ю: *царю* П 4(6), за *квразю* П 54(18), Болгарію... *всю* СФ 8(7—8), по *всюдъ* С 11(4), *всю* странъ С 12(1), *всюдъ* С 14(2), 14(8), *всюд'* С 17(14), *Госвдарю* С 106(6), *Князю Лазарю* СФ 110(7—8) и сл.

Дакле, мањи број наведених примјера чине облици нашег народног језика, а већину ријечи писане по норми црквенословенског, односно руског језика.

в) Групу *-и-* на крају слога Ковачевић углавном пише са *-и-* (*-ий-*): *Дайскій* конанъ⁷⁷ П 54(4), *Сербійскимъ* Кнезовомъ П 55(1), домъ *Авсирійскомъ* П 55(6), *Бвйрійска* (нахија) ФП 56(13), *ш(т) Асійскихъ* странъ ФС 7(21—22), на Четъ *Сербійскъ* П 29(8), *Сербійске* пште П 24(14). Без *-й-* нашао сам само примјер предѣли *десалонискія* ФС 14(20).⁷⁸

11. *Придјев божији/божји* Ковачевић пише према захтјевима метрике. На примјер: и *ѡв садъ* во имя / / *Божіе* собрасмо С 64(13—14), и *Божіегъ* лица не видила С 74(6), 92(24), и сви сада во имя *Божіе* С 99(21), — божји: милость *Божя* неће *ш*ставити С 94(21), и праведна свята *Божя* воля С 94(17), пакъ по томъ промышаль / / *Божій* то дозволи С 19(13—14). Овакво писање је, несумњиво, у складу са двоструким изговором ових примјера. Исто тако изговор се поклапа са писањем и у стиху: съ помоциею *Божіею* / / *всѣхъ* ихъ побѣдисмо С 63(19—20), гдје имамо прекорачење за два стиха (деветерац умјесто седмерца).

На исти начин (у односу писање—читање) треба третирати и лексему *оружје/оружије*: — *оружје*: пакъ да оузме хлѣба и *орвжѡ* П 11(13), пакъ сви онда *орвжѡ* оузеше П 11(19), кадсе *ѡаѡръ* на *орвжѡ* диже П 13(25), свакъ не може *орвжя* оузети П 19(19), звѣкъ *орвжя* небеса пробя С 98(7), многе стране предѣле / / *орвжѡмъ* завладали С 17(7—8); — *оружије*: *орвжіе* *ш(т)* васъ покѡпише П 10(11), да дигнемо наше *орвжіе* С 93(22), *ѡдни* славъ и царство / / *орвжіемъ* воздвигли С 24(20—21), еръ ни трећій *орвжія* нейма П 28(8).⁷⁹

У прозном тексту редовно долазе дужи облици: со... *орвжіемъ* СФ 17(20), *орвжіе* ФС 110(4), съ *орвжіемъ* П 4(9), *орвжія* ФП 10(23), чрезъ *орвжіе* П 4(7), *орвжія* доста ФП 33(25).

⁷⁷ У питању је грешка; требало би да стоји — *конанъ*.

⁷⁸ Групу *-и-* у овој позицији Рајић чешће пише без *-ј-* (*-ий-*) (Млад., Рајић, 34).

⁷⁹ Несклад између метричких захтјева и писања (наравно, уколико претпостављамо да се писање и изговор подударају) имамо у овим случајевима: на *орвжію* избраны юнака П 26(14), тѡ *орвжія* лепа задобыше П 29(1), и *орвжія* своясъ покрили С 77(5), ломъ *орвжія* и звека велика С 97(14). Да ли је Ковачевић овдје жртвовао метар у корист оваквог изговора или су у питању пишчеве, односно штампарске грешке, тешко је у овом тренутку одгонетнути. Међутим, комплетан наведени материјал јасно упућује на закључак да је Ковачевић знао за оба начина изговора, а самим тим и писања ових облика.

12. Сугласнике *ћ* и *ѣ* Ковачевић редовно пише графијом *ћ*:⁸⁰ а) *ћа-ѣа*: *Хѣсеинъ Ганића* П 35(15), *Юсѣфъ-Агѣ Климентића* П 33(16), *ѡ(т) Исѣијића* ФП 33(21), *среѣа* П 35(5), *Чарайића* П 37(5), 46(18), 49(24), *Племића* С 29(2), *деѣића* С 29(4) и сл., поред: *браѣя* С 53(22);

— *Ѣврѣа* П 11(22), 14(4), 14(8), 43(9), съ *Београѣани* ФП 43(27).⁸¹

б) *ће-ѣе*: *ће* (глагол) С 91(5), 91(6), 106(4), 107(7), Сло... *веће* П 8(3), *неће* П 8(4), *хоће* П 12(16), *нећемо* П 43(11), *свеће* П 54(6), *Юго-виће* С 38(7), деветъ *браће* С 38(8), *Племиће* С 38(8), *цвећемъ* С 45(14), *среће* С 92(22), *изгвбићешъ* П 9(2) и сл.;

— *ѡоће* П 11(8), *наћешъ* П 18(3), *доће* П 27(18), 30(24), 31(20), 36(11), *ѡакоћеръ* ФП 42(25), *ѡоће* П 44(22), 46(6), *изиће* С 52(19), поред: *ѡоћемъ* С 74(18), да *ѡоћемо* С 93(23), *ѡоће* С 45(10), 48(2), 50(4), 51(15), 52(18), *доићемъ* С 74(17), *доиће* С 26(17), 48(1), 50(3), 51(16), 52(17), *ѡройће* С 100(21);

в) *ћи-ѣи*: *доћи* П 10(7), *оунићи* П 10(8), *ѡрећий* ФП 12(2), *рећи* П 21(16), *оу ѡмоћи* С 26(2), *Бећиръ* ФП 56(19), *ѡѡѡѡи* С 80(6) и сл.; поред: *доићи* С 26(10), С 44(15), 51(18), 52(14), 53(4), 53(5), 77(16), 91(23), *ѡоћи* С 52(13), *ѡройћи* С 77(15);

— *ѡоћи* П 53(24), *доћи* П 53(23), *ѡоред*: *доићи* С 47(10);

г) *ћо-ѣо*: са ... *браћомъ* С 44(12), *браћо* С 75(9), 89(16), 98(19); — *Ѣврѣе* П 18(7), 18(11), 19(11), ФП 19(25), 27(17), 33(9), 34(7) итд., *доћоше* П 36(19), 40(9), 50(22), 51(13), ФП 51(25—26), П 54(19), *ѡоћоше* П 44(2), 51(14), *изыћоше* С 58(18) и сл., поред: *доићоше* С 77(2), 80(19), 92(13), 97(3);

д) *ћу-ѣу*: *ћѣ...* метнѣти П 9(7), *нећѣ* П 9(8), *кѣћѣ* П 9(16), кодъ *Ѣѡриѣ* ФП 28(25), *браћѣ* П 36(3), *срећѣ* П 37(19), *ноћѣ* ФП 53(27), *хоћѣ* С 73(24), 74(15) и сл., поред: *ѡрећю* (војску) С 36(17), *браћю* С 41(19), 41(23), мећъ *браћю* С 43(19), *ћю* (глагол) С 87(23);

— *доћѣ* П 9(19), 14(24), ФП 38(22), *ѡоћѣ* П 9(20), 47(23), *ѡоѣѣѣ* С 60(24), *мећѣ* (приједлог) П 10(18), ФП 10(26), 12(12), 18(8), С 74(12), 79(4), 85(19) и сл., поред: *доићѣ* С 57(24), 58(1), *ѡоћѣ* С 58(3), 79(23), поред: *изићю* П 50(9), къ Црномъ *Ѣврѣю* П 16(23). Наведени материјал показује да иза *ћ* и *ѣ* ријетко долази јотовани вокал. Сасвим супротну ситуацију имамо код Рајића (уп. Млад., Рајић, 36).

ѣ) На крају слога и ријечи Ковачевић сугласнике *ћ* и *ѣ* означава на овај начин: *кѣћнегъ* посла П 11(12), *већма* П 15(22), *ѡ(т) Пећске*

⁸⁰ Дуго се сматрало да је Доситеј први, односно један од првих наших писаца предвуковског периода који су употребљавали овај знак, наравно у функцији означавања сугласника *ћ* и *ѣ*. А. Младеновић је доказао да вријеме појаве ове графичке у нашој штампаној књизи треба помјерити више деценија прије појаве Доситеја (Млад., Три прилога, 190—192).

⁸¹ Према тур. *gaur, gavur* < перс. *gevr* уп. Шкаљ., Турц., 246), Ковачевић пише: *Каврине* П 9(1) (уп. такође, Шкаљ., Турц., 401), поред: *Ѣаврѣ* П 13(25), *Ѣаврѣ* П 14(24), *Ѣавринѣ* П 20(14), *Ѣавромъ* П 34(15), *Ѣавре* П 47(18), *Ѣаври* П 50(17), *ѡ(т) Ѣавра* С 99(21), на *Ѣавре* С 100(8), поред: *Ѣаврѣ* П 46(27), *Ѣавринѣ* С 83(6), *Ѣавринѣ* С 83(1).

нахиѣ ФП 33(21—22) и сл., — св⁸ ноћь С 75(6), оу ѿмоћь П 32(18), Чарайићь П 37(3), већь С 43(12), С 51(16), 81(16), П 11(16), 18(12), поред: већ' С 44(22), 80(4), 92(13) в. примјере у Т. 21е), ѿакъ ѣ'... быти С 42(13), свкѣѣ' С 86(11), ѿерчеѣ' С 99(7);

— мећь (приједлог) П 12(14), С 17(2), поред: мећ' П 11(13), 12(19), 21(17), 22(8), изъ мећ' С 88(13) в. примјере у т. 22).

Према томе, у обиљежавању ових сугласника Ковачевић се подудара са Рајићем, Доситејем⁸² и Новаковићем (Млад., Рајић, 35—36, Млад., Доситеј 140—141, Куна, Доситеј, 42—43, Албин, Новине, 13—14), а разлика са Венцловићем, који на више начина означава ове гласове; углавном са *к* *г* + јотовани вокал, *к*, *г* + ижица, а наравно и са *ћ* и *ѣ* (уп. Јован., Венцл., 136—137; уп. и Млад., слово ѣ, 159—162). Исто тако, и Видаковић користи више знакова за писање *ћ* (*ћ*, *ѣ*) и *ѣ* (*дѣ*, *гѣ*, *д* + јотовани вокал) (уп. Кашић, Видак., 22—24).

Орфелин у Магазину глас *ћ* обиљежава „у највећој мери комбинацијама графија *ћ*, а *ѣ* са *ћ*“ (Стиј., Орфелин, 35—36). Ослобађање графије *ћ* традиционалне двофункционалности (обиљежавала је сугл. *ћ* и *ѣ*) налазимо прво код Соларића у његовим штампаним дјелима 1808. и 1809.⁸³ године, а досљедни настављач ове праксе је Вук.⁸⁴ Као што је познато, Мркаљ у својој реформисаној азбуци сугл. *ћ* обиљежава са *ѣ*, а *ѣ* са *дѣ* (уп. Млад., Мркаљ, 192).

е) На крају ћемо поменути Ковачевићево писање презимена на руски начин: Гаврииломъ Ковачевичъ НС С 1(15), НС П 1(12), Пејировичъ П 25(15), Косанчичъ С 29(22), 38(17), 51(9), 61(15), Бранковичъ П 36(4), Н С 24(11), С 56(14), Кайичъ ФП 25(27), Чарайичъ ФП 36(27), П 49(17), Бранковича ФС 34(19—20), С 38(12), 50(18), Обилича СФ 34(3—4), 38(15), Кобилича ФС 34(17—18), Ђврѣа Пејировича П 48(17), Орловица С 29(20), Ђврѣа Пејировичъ П 33(9), Мсвичъ Стефане С 48(9) и сл. Овамо долази и лексема *ѣлечи*: Племича П 48(18), С 38(16), 72(14), Племичъ П 55(4), поред: *ѣлечи* С 95(22), *ѣлечи* С 38(8) в. примјере и у т. 24, ѣ2).

13. За обиљежавање сугласника *ѣ* Ковачевић користи знаке: *ѣ*, *ѣ* и *ѣ*. На примјер: *ѣлечи* П 47(14), крозъ *ѣнчиѣ* П 54(5), 54(8)⁸⁵, — *ханджарѣ* С 83(9), *ханджарѣ* С 84(2)⁸⁶, — оу *синѣѣ* П 7(4), *ѣлечи* П 26(4), *ѣлечи* П 27(20), *ѣлечи* П 28(18), 32(11), 51(5),

⁸² У првим штампаним дјелима Доситеј на више начина обиљежава *ћ* и *ѣ* (уп. Барјактаревић, Осврт, 97).

⁸³ Уп. Млад., Мркаљ, 185, 186, 187, 188.

⁸⁴ О томе в. Рем., Вук, 60, 61, 66.

⁸⁵ Дуго се мислило да се слово *ѣ* не налази „ни у једној штампаној књизи ... све до Вуковог Рјечника“, дакле до 1818. године (О томе уп. Млад., Три прилога 183—189). Сматрало се, наиме, да је овај знак узет из румунског писма. Доказано је, међутим, да графију и имају наши и бугарски споменици у XVII, XVIII, а можда чак и у XVI вијеку (О овоме уп. Александар Младеновић Прилог ѣроучавању ѣрѣкла слова *ѣ*. — Анали Филолошког факултета, Вуков зборник II, Београд, 1958; стр. 124—157).

⁸⁶ Неке од ових примјера наводи А. Младеновић у своме раду Три ѣрилога, 185.

старога *Хазји-Мемета* ФП 40(23), *Режсейъ* П 53(3), *Режсея* П 53(19), 54(13), *Режсейъ* П 54(15), *Режсейъ* Ага ФП 52(18), *Режсейъ-Агъ* П 52(15), *жигерциъ* С 80(4).⁸⁷

14. Ковачевић употребљава знак *ѕ*⁸⁸, наравно за означавање сугласника *з*: *сло* П 8(3), 8(17), 13(16), 18(6), 16(14), *сла* П 13(9), са ... *слоъмъ* П 18(23), *ω(т) всѣхъ...swлъ* П 6(8), *йонайслій...* юнакъ ФП 14 (27—28), *слочинцы* П 39(5), *слочинце* П 39(22) ФП 39(26), *сломысли-тели* ФП 4(6—7), *словъ* С 35(15), изъ *слобе* С 51(1), *смая* П 31(11), *селенымъ* цвећемъ С 45(14), *селени* баряцы С 45(15), коня *селенка* С 45(5), *сѣврове* С 68(21), *сѣлw* ФС 101(22) и сл. поред: *Зликовце* П40(4), *Злочинце* П 41(27), *зли...* гласи С 51(5), *злооа* С 19(11), *Змай* Омъ-чевица С 29(18), за *змае* С 68(5), нитисе *зелени* П 12(3) и сл.

15. *Сугласничку групу ший* Ковачевић обиљежава на два начина: комбинацијом графија *шиѣ* и (наравно, у случајевима гдје форма ријечи и контекст показују народно поријекло дотичног облика) графијом *щ*: *шиѣ* П 7(9), 7(10), 10(16), 10(17), 18(15), 21(5), 40(20), С 41(12), 41(13), 74(20) итд., *нишиѣ* П 48(11), ФП 55(23), ФП 55(25), *шиѣо* П 12(15), 16(16), 18(3), 48(4), С 29(21), 54(3), 72(22), *шиѣоодъ* С 53(6), *нешиѣо* П 51(4), оу *шиѣале* П 42(2), *шиѣакъ* ФП 20(36), *шиѣете* П 42(22), безъ *шиѣете* П 46(2), *йошиѣенъ* човекъ ФП 40(23—24), *йошиѣене* Кметове П 18(28), въ *Пришиѣинскъ* Епископию ФС 109(12), кодъ *Пришиѣина* С 102(8), *Всеѣчилица* *Пешиѣанскагw* НС П 1(22) и сл.,⁸⁹

иоѣъ ФП 17(23), 18(28), 19(9), ФП 31(25), 32(9), 46(17), 48(7), ФП 55(22), ФП 55(23), ФП 55(24), ФП 55(26), С 30(7), 34(4), 40(13), 50(8), 54(18), 55(8), 58(6), 61(22), 69(21), 90(13), 102(15) итд., *иоѣе* С 91(13), 53(7), П 13(18), 16(3), 26(19), 42(7), ФС 109(24) *Прицинъ* ФС 5(22), *ици* С 82(15), *ицемо* С 25(24), *ицъ* П 21(9), не *цедъ* П 25(26), не *ѣвца* П 13(21), *ѣройѣчени* ФП 38(23—24), ФП 38(27), *циѣе* (вок. једн.) С 33(2), *циѣи* (штитови) С 25(11), 96(15), *ѣозорице* С 97(8), *намецѣи* С 48(2) и сл.⁹⁰

⁸⁷ Сугласник *и* Рајић означава графијама *ж* и *ч* (Млад., Рајић, 36—37), Видаковић са *и*, *ч*, *ж*, *дж*, *дч* (Кашић, Видак., 27), Новаковић значима *ж*, *ч* и *ћ* (Албин, Новине, 14—15) а Доситеј са *ч*, *ж*, *дж* (Барјакт., Осврт, 497; Куна, Доситеј, 43—44). За обиљежавање овога сугласника Вук користи граfiјску комбинацију *чж* (Рем., Вук, 61), а Његош досљедно граfiју *и* (Млад., ПИГВ, 135); Млад., Рук, ГВ 295—296).

⁸⁸ Ову граfiју, такође у истој функцији, пише и Стратимировић (Млад. Страт., 80). Писање овога слова у већини наведених примјера у складу је како са рускословенском, тако и са српкословенском нормом. Уп. на примјер у рускословенском: *сѣвроловенъ* (Петк., Речник, 72), *слодѣи* разбојник. Петк., Речник, 72), *сѣлw* (Петк., Речник, 73). Исто тако, и у старословенском је *сѣло* (Алексић, Старосл., 60). Да граfiја *ѕ* код Ковачевића служи за означавање сугласника *з* показују облици изведени из *зелен*, јер је и у старословенском *зеленъ* (уп. Миклошић, Речник)

⁸⁹ Сугласничку групу *шиѣ* са *шиѣ* означавају и други писци предвуковског периода. Уп. нпр.: Млад., Рајић, 37; Млад., Страт., 80; Кашић, Видак., 26; Албин, Новине, 18—19; И сам Вук ову групу најчешће обиљежава са *шиѣ* (Рем., Вук, 61).

⁹⁰ Граfiју *щ* у овој функцији користи и Стратимировић (Млад., Страт., 80), а слово *и*: Рајић (Млад., Рајић, 37—38), Видаковић (Кашић, Видак., 26), Но-

а) Познато је да је цр графија чија нам гласовна вриједност није увијек јасна, јер се може читати и на руски начин.⁹¹ На овај проблем наилазе и други испитивачи језика писаца из Војводине у предвуковској епоси.⁹²

Судећи по карактеру ријечи и контексту из којег су узети, сљедећи примјери упућују на руски изговор: *вѣре* С 5(13), *сѣ вяцшимъ* числомъ ФС 9(23), *оу вяцшииъ* страхъ ФС 10(9), *нецѣстїе*⁹³ 109(22), *оувѣщанїе* Н С 62(9), *оу смѣщенїе*⁹⁴ ФС 110(9), *ѣрвѣждаюцѣмъ* дѣлательо НС П 3(6), *ѣрвѣждаюцѣ* иго С 19(18), *оу... възмѣщенїю* ФС 14(22—23)⁹⁵, *дѣйсѣвѣюцѣ* цѣркѣ П 56(5), *їзѣвѣлюцѣя* числа ПФ 56(2), *лежѣщїи* градѣ (акуз. мн.) ФС 8(20), *находѣщїхся* ФП 56(4), *расхїщїащї*⁹⁶ С 111(21), *їосѣвѣщїащї* (през. з. л. једн.) ФС 2(4), *во обцѣ* П 55(10), *онѣ ноцѣ* истѣю С 66(15) и сл.;

Графију цр вјероватно треба читати као *шиѣ* у облицима глагола *щадїиѣ*: *щадїиѣ*⁹⁷ С 37(16), *їощадїиѣ* С 58(11), *не щадїиѣ* С 94(6), *да не їощадїмо* С 21(14).

Спорна је вриједност овог знака у овим примјерима: *вѣѣмъ* обцѣ налажемъ (1. једн.) С 21(4), *настѣпаюѣ* Варвари / / *чїне* гїбѣль обцѣ С 20(16) и сл. Транскрипцију отежава податак да су сви наведени примјери узети из стиха. У оваквим „мјешовитим“ контекстима није искључена могућност и таквог изговора: дјелимично црквенословенски, а дјелимично српскохрватски, 'што, је истина, веома тешко, највероватније и немогуће, доказати.

16. Приказујући Ковачевићеве начине писања *сугласника љ и њ*, изнијећемо уједно и писање група *љ + самогласник* и *њ + самогласник*. На примјер:

а) *ља-ња*: *вѣѣвѣля* П 2(5), 39(15), *вѣля* ПФ 4(10), П 12(7), 14(20), 35(10), *кѣрѣля* П 12(8), *мѣслящїе* П 31(9), *їоздравѣля* П 48(15), *оуїрѣвѣљїиѣ* С 4(10), *Лѣзарѣ Гѣрѣбѣљѣновїчѣ* ФС 4(19), *протївѣ...* *Богѣхѣљїиѣ* С 21(17—18), *гонїиѣ* С 21(20), *настѣвѣля* С 38(5), *коїљѣнїкѣ* С 59(4), *невољѣ* С 72(21), *коїљѣ* С 77(4), 88(22), 89(4) и сл.;

ваковић (Албин, Новине, 18—19), Орфелин (Стиј., Орфелин, 36) и др. Да поменемо и то да Доситеј и Венцловић за означавање сугл. пгруе *шиѣ* користе само графију *щ* (Куна, Доситеј, 44—45; Јован., Венцл., 135—136).

⁹¹ О транскрипцији слова *щ* у нашим споменицима уп. Ђорђић, Осаврем., 305. Уп. нпр.: Млад., Рајић, 37—38; Албин, Новине, 18—19; Стиј., Орфелин, 36; Кашић, Видак., 26—27. Уп. такође и Рем., Вук, 61—62.

⁹² Уп. *щѣстїе* у Петковићевом Речнику (Петк., Речник, 319).

⁹³ *смѣщенїе* налазимо и код Петковића (Петк., Речник, 241).

⁹⁴ Уп. и примјер: *ω... възмѣщенїи* НС П 1(2—3).

⁹⁵ Уп. исти облик и код Петковића (Петк., Речник, 218).

⁹⁶ Према црквенословенској норми требало би да стоји: *щадѣиѣ* (Петк., Речник, 319) Ковачевић пише: *нещаднѣ* (прилог), дакле као што је у црквенословенском (Петк., Речник 146). Подударност са црквенословенским моделом срећемо и у овим облицима: *дѣщї* Марица С 40(6), *дѣщѣрѣ* ФС 3(11), *мою дѣщѣрѣ* С 69(18), *пѣщѣ дѣщѣри* С 46(13), *две дѣщѣри* ФС 34(14), *5 дѣщѣрей* ФС 5(16) (уп. *дѣщї*, *дѣщѣре* -Петк., Речник, 64).

— коня П 19(20), 26(7), 29(4), Неманя ФС 3(8), Князь С 4(1), 11(17), 13(9), 14(3), Н С 16(2), С 16(5), С Н 23(1), Князя ФС 23(20), Князе С 38(20), ко Князъ СФ 38(23), оу Княза С 44(5), ѡ (ш)гоняше С 6(41), Сербкиня С 37(9), мышлбня С 44(18), сирѡшния С 56(6), 57(10), ѡ(т) ... шѣраня С 97(21) и сл.;

б) ѡе-нѣ: са землѣ С 81(4), изъ ѡосѣлѣ С 102(18), далѣ С 47(8), оу снѡйлѣ П 50(2), саблѣ С 79(8), ѡлѣ С 54(20), 55(5), 59(20), 59(21), С 97(23), болѣ П 16(22), С 25(8), 26(6), неволѣ С 65(15), П 13(22), изъ Валѡва ФП 29(23), мышлбня С 44(18), съ... Кралѣмъ С 26(13), Кралѣвы С 24(16), шалѣ С 36(12), 36(14), 36(16), 36(19), 37(2), 37(5), ѡошлѣ П 52(26) и сл.;

— чрезъ ѡерсѣнѣ СФ 35(3—4), риданѣ С 39(13), оуздысанѣ С 39(14), ѡридворкинѣ С 46(4), Десѡѡйкинѣ С 46(3), да се сѡѡминѣ С 103(19), окѡ нѣ С 59(18), П 11(10), 34(8), нѣга П 9(7), 16(15), 26(16), нѣмъ П 9(10), 16(24), 32(6), С 69(17), 74(17), держави нѣговой П 55(7), конѣ С 45(22), 79(7), чинѣно ФП 55(27) и сл.;

— осамъ Кралей С 18(9), мѣста кралевсѣйѡа СФ 5(23—24), Кралевскаѡѡ Всеѣчилицѡа НС С 1(22), да ѡошлѣмо П 14(1), землѣю С 111(8), ѡогѡбленѣ бѣю вѣть ФП 51(21);

— Серблѣмъ ФП 23(29);

— кѡнѣгѣ посла П 11(12), въ немъ С 4(15), по немъ СФ 3(10), про ѡослѣдней вечери Н С 62(10—11), за Змая огненнога С 69(3—4);

— въ среѣшенѣ С 15(5);

в) ѡи-ни: халина ФП 31(28), С 79(20), халинѡ П 32(3), слѡмы-слиѣтели ПФ 4(6—7), по воли П 16(26), ѡошалитѣ П 21(17), ѡошилѣ П 53(9), найболи С 77(9), земли С 105(12), ФС 110(11), С 31(5), къ земли С 86(8), 87(4) и сл.;

— ни(них) П 44(23), 50(2), меѣѡ ни П 21(27), на ни П 30(17), ѡ(т) ни П 26(6), съ нима С 42(10), нима П 51(14), 52(11), С 55(12), ниѡе Чете П 15(6), ниѡа блага П 38(13), нина... хвала С 42(8), жамѣ нине П 26(4), кони П 42(2), С 99(7), книгѡ П 52(3), 53(7), и сл.;

— са Серблѡѡмъ П 5(12), найболѣй юнакъ ФП 14(28);

— Кнезѡе нѣне П 13(10), нѣѡѡ име С 103(20), нѣѡѡѡ С 25(15), 32(11), ѡдела нѣѡѡа П 26(8), нѣѡѡѡи С 67(18), царства нѣѡѡѡѡѡѡ С 20(7) и сл.;

г) ѡѡ-нѡ: саблѡѡмъ С 84(15), 84(22), 86(7), землѡ С 110(22), 112(19);

— Влахинѡ П 9(22), съ нѡѡмъ С 38(2), поред: нѡѡ С 43(18), по нѡѡѡсамъ ходѡ С 57(4), пред' нѡѡе С 48(9),

д) ѡѡ-нѡу: дѣлѡѡѡ П НСП 3(6), лѡѡѡѡ тѡѡѡ П 7(5), лѡѡѡѡ П 8(24), ФП 10(25), ФП 10(26), П 17(9), 18(7), неѡѡѡ П 30(5), ѡѡѡѡ П 52(14), лѡѡѡѡѡ П 55(13), С 7(3), 22(1), саблѡ С 30(7), 83(17), 85(3), жѡѡѡѡ С 43(14), 44(2), оу землѡ С 89(4) и сл.;

— за нѡ С 92(6), на нѡ ФП 20(26—27), оу нѡ П 30(7), 34(2), на конѡ С 79(11), 89(8), 101(9), наредѡѡ ѡослѣднѡ С 46(14), ѡослѣднѡ чашѡ С 109(10), Радѡнѡ С 29(17).

ђ) На крају ријечи и слога ови сугласници обиљежавају се на сљедеће начине: *кралъ* ФС 3(16), *Кралъ* ФС 18(17), *всноваѣтель* ФС 18(18), *гибель* С 20(16), 101(15), 102(7), ФС 105(23), *Філііойоль* С 7(15) и сл. — *жельнога* (жељно га) ... чекаше С 53(3), *невольни* Тѣрцы С 57(23); — *засѣдаѣлна* ... Господа Н С 31(1—2) *своеволнѡ*... се предаю П 38(18), *задоволенѡ* ФП 36(28), *далише* С 7(14), *акровъ* *Родиѣлска* ФП 2(1—2) и сл.

— *коњъ* П 19(22), С 54(21), 88(18), 89(9), 101(19), *съ коњма* С 80(10), 99(12), *подъ коњскимъ ногама* С 87(16), 98(15), *лінія Немењска* С 18(3) и сл.;

е) Према грч. *χιλιάδα* Ковачевић увијек пише :оу *хиляди* П 7(1), три *хиляде* П 26(17), *шесть хиляда* П 48(6) итд. за разлику од Рајића, који поред *хиляда* има и *хиладе* (Млад., Рајић, 40).

17. Групу *кс* Ковачевић означава графијом *ѣ* у овим примјерима: *сынѣ* *Алеѣи* НС П 1(17), *Алеѣе* ПФ 2(1), *Алеѣа* НС С 1(18), *Маѣимъ* Кнезь ФП 31(29).

18. Ковачевић користи и грчку графију *ѡ*: *Маѡдеѣ* Стефановиѣ ФП 40(25—26), *съ...* *Маѡдеѣмъ* ФП 23(23), *ѡ(т) Видиниѣ* С 7(11), *во Видиниѣ* ФС 109(17), *Тимоѡ*: НС П 3(7), *ѡракиѣскаѣ* *ѡбласти* ФС 7(23—24), *предѣли ѡесалонскаѣ* ФС 14(20), *Еѡѡре* С 98(8), *ѡронъ* С 18(6), *святѣю горѣ* *Аѡона* ФС 14(19).

19. *Сугласничке групе* у којима, иначе, у језику долази до одговарајућих фонетских промјена, Ковачевић, углавном пише „етимолошки“, што је у складу са нормом писања тога времена.⁹⁸

а) *ѣрефикс + основна ријеч*

бк: а) *за ѡбкладѣ* ФП 19(27—28), *ѡбколѣо* П 37(12), *ѡбколи* П 32(20), С 13(2), *ѡбколели* ФП 40(27—28), *ѡбколише* П 29(14), 30(10), 34(6), 40(13), 44(4), 44(17), 54(4);

бс: а) *ѡбседоше* П 37(9), 42(17), *ѡбсѣдоше* С 92(14), *ѡбсажденіе* Н П 37(11), Н П 44(16), *ѡбсаждено* ФП 42(26);

бт: а) *ѡбѣече* П 31(8), С 43(12), 80(22), *ѡбѣекоше* С 84(4), 87(7),

бш: а) *Обѣре* С 21(4), *во обѣре* П 55(10), *обѣра* ФП 23(27), С 34(11), 46(20), *гибель обѣре* С 20(16);

дд: а) *ѣоддансѣво* С 9(1), С 31(17);

дп: а) *ѣодѣаде* С 9(2), *ѣодѣаднемо* С 31(18), *ѣодѣадосмо* П 23(8), *ѣодѣадосѣ* П 7(16);

⁹⁸ Уп. између осталог, Млад., Рајић, 41—47; Кашић, Видак., 28—32; Млад., Страт., 80—81; Стиј., Орфелин, 38—40; Куна, Доситеј, 46—50; Рем., Вук, 63—65; Јерк., Јакшић, 156—157. Уп. такође и Млад., ПИГВ, 137—142; Млад., Рук. ГВ 299—303; Млад., Посвета, 149—150.

- дс: а) *йредсїави* П 24(24), *йредсїайелѣмъ* П 55(12);
- дч: а) да се.... *йодчинимо* С 27(9—10);
- зк: б) *раскидоше* П 19(15), *искаже* С 35(10), *исказайи* С 54(10), *искиѣна* С 45(14);
- зль: а) *излюбше* (се) П 11(23), С 39(11), 47(19);
- зп: а) *изйредъ* двора СФ 34(13), *изъ йредъ* нихъ С 85(13), *изъ йредъ* нѣга С 87(6);
- б) *расйори* С 83(10), 84(2), *расйорити* С 74(14), *расйвсїише* П 42(11), *расйалии* П 15(22), *исйвни* С 43(18), *исйвнити* П 52(14), С 41(16), 43(14), 44(20), *исйвсти* С 104(4), *исйецы* П 9(25) и сл.;
- зс: а) *изсѣи* П 14(7), 15(11), *изсѣкоше* П 10(12), 39(23), 41(28), ФП 51(26), С 85(12), 109(4), *безславнѡ*... *живити* С 94(12), *разсѣкли* ФП 33(19), *разсѣяль* ФС 12(24), *разсѣяя* С 13(8), 14(2), *разсерди* С 81(21), *разсїаесе* С 39(15) и сл.;
- зт: а) *разтїераль* ФС 12(22), *изтїерже* С 45(3);
- б) *растїерайи* П 15(6), *растїерсю* П 30(3), *растїераю* П 49(15), 50(12), *растїерали* П 51(15), *растїеране* Тѣрке П 32(10), *ис-тїерайи* П 47(3), да *растїерза* С 69(11) и сл.;
- зх: б) *расхицайи* С 111(21);
- зч: а) *безчисленно* множество С 9(6), *безчисленное* множество С 19(12—13), *безчисленнѡ* С 9(18);
- зш: а) *изшедше* ФС 17(17—18);
- об: б) *оу збегъ* П 11(17);

б) *основа + суфикс*

- бк: а) *Сербкиня* С 37(9);
- бск: а) *Сербскии* П 7(7), *Сербской* С 22(15), *Сербскогъ* С 37(7), *Сербска* П 15(23), *Сербско* С 3(5), 4(13), и сл. (в. примјере изведена од Серб/Срб у одјелку о вокалном р);
- бств: а) *собствєнно* С 4(5—6), *храбствєннѡ* (прилог) С 67(7), 98(22);
- бц: а) *Шабца* Н П 37(11), ФП 38(23), до *Шабца* П 50(24), *изъ Шабца* П 37(14), *оу Шабцѡ* ФП 38(20);
- гк: а) *лагкѡ* (прилог) С 89(1);
- гс: а) *въ бѣгсїво* С 99(10), *ко бѣгсївѡ* А 100(16);
- дс: а) *врата*... *градска* П 39(13), *трапезѡ* *Госїодскѡ* С 60(14), *воеводсїтво* С 68(10), *ѡ(т) людскогъ* *настѣпаня* С 98(1), *Београдскїй* ФП 51(23), П 56(22), *Београдскѡ* *Нахию* П 11(9) и сл.;
- дц: а) *домородцы* С 111(23), *сердце* С 41(11), 43(10), 87(17), *ѡ(т) сердце* С 32(19), 39(14), 56(11), 85(5), 85(23), 105(10), *сердца* *халовита* С 88(18), *оу сердцѡ* С 36(15), 55(20) итд.;
- дш: а) *йршедшѡ* С 9(17), *йршедше* ФС 17(19), *изшедше* ФС 17(17—18), *царство йадшее* С 19(19);

В) Приједлог + именска ријеч

- кб: а) *кь Београдъ* П 14(22), 24(5), 26(17), 27(17), 36(5), 36(10), 40(8), 43(15), *кь бою* С 95(8), 100(10), *кь Богъ* С 108(9), *кь Байочини* П 32(24) и сл.;
- кд: а) *кь дворъ* СФ 35(5), С 45(20), 46(16), *кь добръ* С 72(23) и сл.;
- кг: а) *кь градъ* С 93(11);
- кз: а) *кь земли* С 86(8), 87(4), 88(6), 89(14);
- сб: а) *сь Беографани* ФП 43(27);
- сг: а) *сь Граничары* ФП 38(27—28), *сь Господомъ* С 60(3), 76(11);
- сд: а) *сь дрвгима* П 38(17), *сь дрвге сѣране* С 38(10), *сь десна крила* С 96(5);
- сђ: а) *сь Ђврѣмъ* П 20(17), ФП 43(25);
- сь: а) *сь нима* П 21(14), 22(6), 31(2), *сь ниме* П 31(10), *сь нима* П 32(12), 34(21), 43(20), 51(20), ФС 34(5), *сь ньомъ* С 38(12) и сл.;
- сс: а) *сь собомъ* П 44(8), *ссобомъ* С 57(18);
- сч: а) *сь чесїю* С 77(16).

Исто тако, Ковачевић досљедно пише „етимолошки“ и остале случајеве у којима се на граници између двије ријечи у говору врше одговарајуће фонетске промјене: *изъ Шабца* П 37(14), *изъ кавге* С 65(21), *изъ Кандинавиѣ* ФС 17(18), *изъ ѿвике* П 10(5), *изъ ѿгога* П 13(16), *изъ Сербїе* П 47(3), *изъ цѣле ордіе* С 88(14), *изъ цѣркве* С 92(7), *низъ Савъ* П 49(8), *низъ ѿлећа* С 96(12), *безъ свда* П 19(1), *безъ шїеѣ* П 46(2), *чрезъ Хелесїонїе* ФС 7(22), *ѿредъ Княземъ* С 35(17), *ѿредъ собомъ* С 38(13), *ѿредъ Тврке* С 91(24), *надъ собомъ* П 43(8), *кодъ Плочника* С 15(8), *їодъ шайоре* С 56(16), *међ' собомъ* С 11(3), *међъ собомъ* П 12(14) и сл.

Наведени материјал јасно показује да се у писању засебних ријечи не региструје ниједна одговарајућа гласовна промјена.

У писању префикса и основне ријечи „етимолошки“ се пишу групе: *бк, бс, бѣ, би, дѣ, дс, дч, зѣ, зс, зх, зч* и *зи*, а мјешовито, групе: *зѣ, зѣ, зѣ*, док се само фонетски пише група *сб*.

У вези основе и суфикса непромијењено се пишу групе: *бк, бс, бѣ, гк, дс, дѣ, дш, ждн, жсѣв, здн, зс, зѣ, сѣн, ѣб, ѣд, ѣск, ѣсѣв, ѣч, ѣск, шсѣв*, мјешовито, групе: *сѣ, ѣѣ, ѣч*, а фонетски, групе: *жк, сѣ, ѣѣ* и *чк*.

20. Код Ковачевића, као и код других писаца те епохе¹⁰⁰, срећемо удвојено писање самогласника и сугласника, које је, истина, ограниченог карактера. Удвојене самогласнике и поједине сугласнике срећемо претежно у ријечима страног поријекла, а удвојене *н* налазимо углавном у категоријама у којима је удвојено и у рускословенском:

¹⁰⁰ Уп. Нпр.: Млад., Рајић, 47; Кашић, Видак., 33; Албин, Новине 20

дщерь *Исаака* ФС 3(11—12), *Исыса* С 73(22), оу... име *Исысово* С 36(12), 37(12), безъ велике *маане* П 12(21), кодъ *Немени* Кѣћа П 36(7) и сл.;

оу *сѣбѣиѣ* С 60(9), 91(13), *Айрилла* ФП 25(23—24), ФП 38(30), *валла* П 20(13), съ *Майѣдемѣ* ФП 23(23), *Майѣдей* ФП 40(25), *Иваннѣ* ФП 35(26—27), *Твраннымѣ* С 32(3), *Посланнике* ФС 26(21), браца *единнога* С 39(22), дщерь *рожденнѣ* С 69(18), *законнѣ* (прилог) ФС 3(16), дѣла *законна* С 4(5), *храбсѣивеннѣ* (прилог) С 67(7), 98(22), *Божесѣивенне* даре С 78(18), *блаженне* С 110(14), *собсѣивенно* С 4(6), десница... *блаженна* С 108(6), *ѣокрывенна* С 84(13), *слѣдсѣивеннѣ* (прилог) ФП 23(20), *разрѣшенная*.... мѣста *ФС* 5(19), *безчисленнѣ* войскѣ С 9(18), за лава *избранна* С 68(20) и сл.

21. *Писање ѣ и ѣ*. — Ови знаци долазе послѣје сугласника на крају ријечи и немају никакву гласовну вриједност (о употреби ѣ за обиљежавање сугласника љ и њ уп. т. 16). Код писања ѣ присутна је тежња придржавања извјесних правила, мада су и одступања прилично честа. Овај знак Ковачевић пише:

а) На крају именица женског рода на *ѣ*: овѣ *речѣ* П 37(23), С 75(6), П 24(24), *ноѣ* ФП 38(26), С 51(27), онѣ *ноцѣ*¹⁰¹ С 66(15), *ѣмоѣ* ФП 23(28), П 28(2), С 98(16), 94(20), 26(15), П 48(20), *ѣмоцѣ* С 100(3), на *ѣмоцѣ*¹⁰² С 22(15), всю *ѣечаль* С 112(13) (уп. *ѣечаль* и у старословенском, — Микл., Рјечник, 561), *кровѣ* С 21(13), 24(10), 47(4), 58(12), 75(22), 87(18) итд., *скорѣ* С 105(4), 106(9), Ф 110(1), *любѣ* П 55(13), С 7(3), 22(1), итд., за...*сѣварѣ* П 8(23), *лажѣ* С 75(12), дщерь *ФС* 3(1 С 68(18), *смерѣ* С 60(10), 67(2), 74(16), *храбрѣ* П 22(1), С 30(18)) *власѣ* ФП 4(13), С 24(12), итд., *дѣжностѣ* С 82(8), ФП 4(13), С 24(6), 56(18), *радѣ* С 112(5), *жалѣ* С 86(18), *задвисѣ* ФС 34(10), *крѣѣѣ* С 6(8), *ФС* 12(23), *невѣрностѣ* СФ 34(11), С 66(3), и сл. Колебање имамо у примјеру *мысаль* С 72(23), поред: *мысаль* С 71(3), *ѣромысаль* С 19(13);

б) На крају скраћеног инфинитива: *сказѣ* П 6(4), *ѣлайѣ* П 8(21), *кѣѣѣ* П 11(8), *моѣѣ* П 12(8), *ѣогѣѣѣ* П 19(3), *изгѣѣѣ* П 41(8), 43(2), *хранѣѣ* С 10(2), *добѣѣѣ* С 25(20), *казѣѣ* С 51(20), *ѣроѣѣѣ* С 58(12), *издаѣѣ* С 72(15), *ломиѣѣ* С 82(1), *родѣѣѣ* С 102(21) и сл.;

в) У облицима 1. и 3. лица једине глагола *јесам*: *всамѣ* С 105(7), *ѣѣѣсамѣ*... примио П 20(23), *какосамѣ*... оучинио П 20(24), тамѣ *самѣ*¹⁰³ П 31(24), *доксамѣ* оучинио С 41(21), *самѣ*...бѣѣ С 42(10) ити., *нисамѣ* С 44(7), 54(11), 57(2) итд., — *всѣѣѣ* ФП 51(31), С 56(2), *ФС* 101(21), *ФС* 109(26), *ФС* 110(1), *ФС* 110(1);¹⁰⁴

¹⁰¹ У старословенском је *ношѣѣ* (Микл., Рјечник, 455).

¹⁰² Уп. у старословенском *ѣмошѣѣ* (Микл., Рјечник, 620).

¹⁰³ Поменимо и писање замјенице *сам*: *самѣ* каза оу очи С 75(14), поред: онѣ...*самѣ* С 73(19), а *самѣ* си... оучинио С 106(15), оно ти *ѣ* онѣ *самѣ* сотворио С 106(22).

¹⁰⁴ Уп. и облике: *нѣсѣѣѣ* П 6(3), *бѣсѣѣѣ* ФС 19(22—3).

г) Иза сугласника *ш* на крају 2. лица једн. презента: *ћешь* С 47(14), 55(13), *мыслишь* С 79(13), *не знашь* С 79(5), *хоћешь* С 82(16), *морашь* П 8(21), *не дашь* П 9(13), *нећешь* П 20(2), *не видишь* П 47(8), *найишешь* П 52(18), *чвешь* С 47(3), *всѣтаешь* С 110(28) и сл. Одступање од наведеног правила налазимо у примјерима: *знашь* З 82(4), *бвдешь* С 55(9).¹⁰⁵

д) Иза сугласника *Ч* и *Ѣ* на крају ријечи у презименима *Чарайићь* П 37(3), Юсѣфъ-Ага *Клименѣићь* ФП 33(23), *Хвсеинь Ганићь* ФП 33(21), *Ђврчићь* ФП 44(13), — *Грбовичь* П 27(12), *Чарайичь* ФП 36(27), *Видаичь* ФП 44(11—12), *Шаиничь* С 29(16), *Бранковичь* П 36(4), С 24(11), 56(14), 61(12), *Обиличь* Н С 27(5—6) и сл.;

ђ) У лексемама *Кнезь/Князь*¹⁰⁶ и *Лазарь*: *Маџимъ Кнезь* ФП 31(29); — *Князь Лазарь* С 4(1), 13(9), 14(3), С Н 16(2), С 38(3), 16(5), 32(9), 34(2), С Н 41(7), С 91(11) итд., *Князь* С 48(7), 49(22), 78(5), ФС 109(26) итд.

е) Знак *ь* долази и у овим примјерима: *мећь* собомъ П 12(14), *мећь* браћю С 43(19), *мећь* нами С 64(5), 64(11); — *йвѣиь* С 84(17), на *йвѣиь*¹⁰⁷ С 85(14), — седмый *дань*¹⁰⁸ С 52(17), поред: *дань* ФС 105(15), ФС 48(23), С 48(5), ФС 47(28), итд. — *данась* С 64(5), 64(18), 67(9), 74(1), 93(2), 93(15), 104(9), итд. *днась* С 110(16), *днесь* С 111(6), 111(10);¹⁰⁹ — *іоушь* П 9(26) в. примјере у т. 15), поред: *іоушь* П 44(9); — *већь* П 41(21), 42(20), 51(18), 52(6), 19(21), 27(8), С 43(12), 51(16), 52(17), 6(24) итд., поред: *већь* П 38(4), — *врь* П 9(2), С 42(8), 49(9), 55(13), 56(4), 57(7), 60(8), 65(17), 66(3), 68(5), 76(24), 80(12), 84(13) итд., поред: *врь*¹¹⁰ С 42(3), 47(17), 52(4), П 49(1), 46(3), 43(1), 37(23), 31(18), 19(16) итд., — *када ... годь* С 42(9), *кои годь* С 74(3), *когодь* С 85(16), *гди годь* С 92(21), поред: *гдигодь* П 8(17), *когодь* П 32(13), *шиюгодь* П 49(20), 53(6), *када...годь* С 49(23); — *оѣишь* П 8(24), поред: *оѣишь* П 36(9), 38(16), С 70(17); — *царь* С 103(23), 102(15), — *внѣишь* П 34(18), — *ѣакоћерь* ФП 42(25), — *Госїодь*¹¹¹ С 42(21), — *Госвдарь* С 63(1), — *аминь* С 108(22),

На крају ћемо поменути писање *ь* и *ѣ* на крају ријечи код бројева: *вдань* П 9(11), 11(25), С 81(12), — *йѣишь* дѣцрей С 46(3) поред: *йеишь* П 8(21), 29(17), 50(15); — *шестшь* стотина П 26(25), 40(2), 50(20),

¹⁰⁵ У писању *ь* у примјерима под *а*, *б*, *в*, *г* Ковачевић се подудара са Стратимировићем (Млад., Страт., 81—82). Јерове иначе пишу и други наши писци из тога периода, али углавном без неких чвршћих правила. Уп. нпр.: Млад., Рајић, 41; Млад., Доситеј, 148; Албин, Новак., 20; Јерк., Јакшић, 154—155; Јерк., Игњат., 69. Уп. такође, Млад., ПИГВ 142—144; Млад., Рук. ГВ 303—304; Млад., Пoсвeта, 150.

¹⁰⁶ И у старословенском долази — *князь* (Микл., Рјечник, 294).

¹⁰⁷ У старословенском је *йѣишь* (Микл., Рјечник, 765)

¹⁰⁸ Уп. у старословенском — *дньь* (Микл., Рјечник 185). и у рускословенском *день* (Петк., Рјечник, 58).

¹⁰⁹ У старословенском долази — *дньньсь* (Микл., Рјечник, 185), а у рускословенском *днесь* (Петк., Речник, 60)

¹¹⁰ У старословенском је *ѣрь* (Микл., Рјечник, 1159). Иначе, и Стратимировић има *єрь*, поред *єрь* (Млад., Страт., 81).

¹¹¹ *Госїодь* је и у старословенском језику (Микл., Рјечник, 138).

шест хиљада П 48(6), С 70(2), *шест* С 97(6), 50(15), 57(4) итд., — *осам* С 18(9), 45(7), *осам* стотина П 27(19), *осм* ФС 109(15); — *девет* С 24(4), 38(18), 41(3), поред: *девет* С 95(22), — *десет* П 48(7), — *дванаест* С 96(5), — *съ иринаст* С 102(12), — *двадесет* П 7(14), *двадесет* и две П 23(6), *триста дваест* П 28(5), — *иридест* П 26(19), 29(22), 33(3), *сто иридест* П 33(13), — *чирвст* П 31(8), 31(15), *чирвст* П 53(16), — *сто иридест* П 38(10), — *шест* П 17(13), — *седамдесет* П 33(15), — *осамдесет* П 29(2), — *съ девидесет* ... момака П 36(13).

У осталим случајевима, иза сугласника у финалној позицији, редовно долази њ: *разговор* С 32(12), П 19(9), 14(18), на *дар* П 2(4), *собор* П 11(3), *ирос* С 108(1), *крст*¹¹² П 8(9), 18(17), *брат* С 39(16), *юнак* С 53(8), *жив* С 74(17), *ваш* П 8(9), *кокош* П 9(23), *сад* П 8(3), *ипредлог* С 31(7), *Бог* С 74(4), *ийтам* П 15(3), *ийтом* СФ 14(19), *во гроб* С 111(6), *ал* С 76(1), *изъ нихъ* С 18(1), *сйрахъ* С 76(22), 93(6), *онъ* ФП 12(27), *сйоменъ* С 30(20), *васъ* П 4(9), *насъ* С 28(11) и сл.

22. *Уйойреба айосирофа*. Овај интерпункцијски знак долази мјесто њ, односно њ у следећим примјерима: *кад* П 25(15), 32(16), 45(9), 47(21), 49(5), 49(27), 52(12), 52(13), С 52(13), 52(21), 53(4), 53(5), 59(17), 80(1) итд., поред: *кадъ* П 8(23), 9(9), 9(17), 10(19), 12(9), С 28(9), 45(23), 81(5) итд., — *ω(ӣ)кад* П 44(17), 44(18), поред: *ω(ӣ)кадъ* П 8(5), — *шад* П 24(19), 30(9), 37(12), 49(7), С 39(7), 40(5), 57(14), 59(2), 60(15), 73(3), 77(8), 86(13) итд., поред: *шадъ* П 7(3), 9(20), 30(11), 30(21), 40(2), С 43(17), 71(12), — *йак* ФП 42(15), поред: *йакъ* П 47(4), 48(1), 48(3), С 26(3) итд. (в. примјере у т. 32, д) — *већ* П 47(20), 48(12), С 44(22), 71(1), 72(13), 80(4), 83(4), 86(11), 99(10), итд. поред: *већъ* П 51(18), 41(21), 42(20), 52(6), 19(21), 27(8), С 43(12), 51(16), 52(17), 6(24) итд., поред: *већъ* П 38(4), — *свѣд* П 39(10), С 59(18), поред: *свѣдъ* С 58(3), П 37(1), — *ω(ӣ)свѣд* П 34(9), 40(14), С 84(4), 86(12), П 30(10), поред: *ω(ӣ)свѣдъ* П 34(6), 35(16), — *сад* П 19(7), 51(11), С 65(13), 66(5), 85(19), поред: *садъ* П 8(3), С 25(15), 40(16), 64(13), 66(19), 105(6), — до *сад* С 110(25), поред: *досадъ* П 24(2), С 52(1), *до садъ* С 27(20), С 104(12), — *ω(ӣ)сад* П 43(11), *ω(τ)сад* С 106(3), поред: *ω(ӣ)садъ* П 22(9), *ω(ӣ)садъ* С 40(19), — *вси* ч8о П 9(1), *где л'* С 22(7), *хоће л'* С 22(13), *какви л'* С 29(7), *вси л'* ч8о С 51(3), *вл'* С 53(15), 53(16), 54(5), С 56(23), 106(20), и сл. — *ил'* П 44(22), 10(2), С 78(8), — *ал'* П 19(10), 29(9), 30(21), 31(11), 33(9), 36(14), 44(3) С 50(14), 58(6), С 73(10), 80(11), 84(12) итд., поред: *алъ* С 76(1), П 37(22), 12(1), — *ӣвд* П 31(21), С 54(20), *ω(ӣ)вд* П 45(15), — *квд* С 42(12), 80(13), поред: *квдъ* П 41(6), — *никвд* П 45(10), *всюд* С 17(14), — *иоц* С 12(10), 12(19), 13(5), поред: *иоцъ* (в. примјере у т 15), — *нек* П 21(18), 53(11), 53(12), поред: *некъ* С 43(16), 46(18), 47(12), П 16(24), 16(25), 14(2), *нег'* (него) П 15(22), С 94(12), поред: *негъ* С 75(16), 49(4), *ипред* ниоме С 48(9), *ипред* нѣга С 51(17), *ипред* ни С 80(9), поред: *ипредъ* врата С 80(20), *ипредъ* нѣга С 82(6), *ипредъ* дрѣжинъ С 85(4) и сл.

¹¹² Уп. *крст* у старословенском (Микл., Рјечник, 317).

— *йод'* шатора С 48(16), *йод'* облакомъ С 69(8), поред: *йодъ* шаторе С65 (10), *йодъ* рѣкѣ С 70(1), *йодъ* шаторъ С 74(13), 75(5) и сл., — *из'* *слабе* С 51(1), поред: *изъ* шатора С 75(1), 84(11), *изъ* гласа С 87(9), *изъ* носа С 87(18), *изъ* войске С 88(20), — *над'* нима С 98(6), — *к'* *йомъ* П 9(26), поред: *къ нама* П 9(22), 47(6), С 51(18), *къ Паши* П 54(12), *къ вама* П 22(16) и сл., — *шек'* П 20(17), 52(8), — *ниш'* П 47(1), С 44(20), поред: *нишъ* С 83(2), 85(16), 41(16), *нишѣ* П 22(10) и сл., — *мећ'* *собомъ* П 11(3), 12(19), 34(13), *мећ'* *Раю* П 21(17), *мећ'* *нима* П 22(8) и сл. (в. примјере у Т. 12, ђ, као и у Т. 32, д), поред: *мећъ нами* С 64(5), 64(11), *свак'* П 39(18), поред: *свакъ* С 96(6), — *оздол'* П 25(1) и сл. — *къ йом'* С 67(7), поред: *оу йомъ* С 75(8), 80(19), *ш йомъ* С 101(13) и сл., — *Сербјанског'* ... Племича П 48(18), *Сербског'* Князь Лазара С 82(20), поред (неупоредиво чешће) *юначкогъ* С 98(4), на *Црногъ* Ђврѣа П 31(1), и сл.

Апостроф долази и у овим облицима: *даб'* (да би) С 86(3), *мен'* (мене) С 112(2), *невѣра ѿ'* ... сѣди С 73(13), *даг'* (да га) С 53(2), *йакъ ѣ'* ... быти С 42(13), *кандаћ'* П 34(24), *диванећ'* П 24(19), *сѣкѣћ'* С 86(7), *нећеи'* (нећете) П 43(6), *мож'* бытъ С 107(16) и сл.

Изнесени материјал показује да Ковачевић употребљава апостроф често, али не и досљедно, на крају краћих облика појединих везника, приједлога, прилога, речца, замјеница, глаг. облика и, рјеђе, придјева, односно тамо гдје обично долази *ъ* и *рјеђе њ*.

Забилежио сам само један примјер употребе овог знака у медијалној позицији: *ид'ше* П 50(1). Уп. сличне облике без апострофа: не *сѣрашѣсе* С 90(5), не *бвдѣше* С 79(18), *всѣшавѣше* га С 90(22), са *речма* С 93(12).

23. *Састављено и расстављено ѿписање рјечици.* — а) На почетку ћемо погледати ситуацију у вези с писањем рјечце за негацију. У писању овога облика лако се уочава правило: уз глаголске облике долази одвојено, а у именицама са префиксом *не-* срећемо састављено писање. На примјер: *не знамо* П 13(17), *не знаѣше* С 29(13), *не знаде* С 53(20), *не знамъ* С 41(12), 47(17), *не можшъ* П 15(21), *не оумире* ПФ 2(2), *не ѿрима* П 24(11), *не смеде* П 37(14), *не зайаи* С 54(8), *не да* С 80(11), *не свраћа* С 30(4), *не црадиѣи* С 37(16), *не ѿмреше* П 38(2), *не бы ли* С 89(12) и сл., са изузетком примјера: *несме* П 10(7), *небы* ФП 53(27). Одвојено писање налазимо и у облицима глагола *немаѣи*: *не мамъ* П 21(13), *не имамо* С 25(18), П 19(8), *не имаѣше* П 41(20), *не мамо* П 19(7) поред: *нема* С 79(3);

— *невѣрносѣъ* С 107(6), 65(21), *невѣра* С 73(13), *невѣрникомъ* С 73(12), *невѣрниче* С 92(18), *нецасѣиѣо* ФС 109(22), *нецасѣиѣе* С 65(18), *неволю* П 30(5) и сл.;

б) Приједлози, такође, долазе одвојено од облика пред којим стоје: *ѿри шеби* ФП 2(3), *на нима* П 26(24), *на ни* П 33(1), *мећъ вами* П 10(18), *мећъ ни* П 21(27), 24(24), *ѿо лицъ* С 35(3), *са себе* П 23(18), *съ нима* П 31(2) и сл., поред: *скимсѣ* (с *ким су*) П 15(10), *ѿоредъ* (по реду) П 22(14), *кѣиомъ* П 24(26), *ссобомъ* С 57(18), *коѣиомъ* С 64(3);

в) Енклитике се често везују за ријеч испред себе. На примјер:

— енклитика уз именицу: *сѣражага* (стража га) С 50(7), *Кнезовисе* (Кнезови се) П 50(19), по *брадисе* глади П 15(15), *градѣв* (град љу) П 43(3), *људиће* (људи ће) С 26(10), и сл., поред: *Войводе се...* С 37(18), *кровь се разливаше* С 98(11), *сѣ коня га ... вбори* С 84(8), *истина е* П 13(15) и сл.;

— енклитика уз замјеницу: *својсѣ* (своја су) С 77(5), *јаѣв* (ја љу) П 24(27), 9(7), 52(13), С 91(23), *свећемо* (све ћемо) П 30(15), *мысмо* П 13(1), *высѣ* П 18(16), *онисѣ* ФС 38(21), С 61(17), *коисѣ* ФП 4(4), ФП 4(5), ФП 39(26) *коига* (који га) П 36(2), *когасмо* (кога смо) С 51(11), *ишосамъ* (што сам) П 20(23), *какосѣ* (како су) П 21(8), *свѣћемо* (сву ћемо) П 25(8) и сл., поред: *чио си сѣао* С 92(15), *ја самъ* С 82(19), С 42(10), *иы си* С 23(6), *онъ ће* С 52(5), *оны бы* С 28(11) и сл.;

— енклитика уз глагол: *неѣга* (нећу га) П 9(8), *ѣослага* (посла га) С 10(18), *ѣочешевѣ* (почеше му) П 21(28), *дошлисѣ* ФП 25(24), *былесѣ* (биле су) ФС 109(22) и сл., поред; *ѣослао га* ФС 9(22), *всѣавѣе га* С 90(22), *вбколели сѣ* ФП 40(27), *ѣослѣшай ме* С 46(15), *оузео е* ФС 34(2), *рекао бы* С 79(12) и сл.. Поменимо и то да морфема се/ся иза глагола долази заједно са обликом испред себе: *ѣѣюсе* П 10(5), *скѣѣишесѣ* П 11(1), *нисмосѣ ... владали* П 13(4), *сѣремилисѣ* ФС 38(22), *разсѣаесѣ* С 39(15), *скѣѣиласѣ* С 57(9), *не ѣодобисѣ* С 83(6), *разлежѣсѣ* С 95(15), *ѣредатисѣ* ФП 30(27) и сл., — *находящихсѣ* ФП 56(4), *слѣчившагосѣ* НС С 1(13), *начасѣ* С 3(5), *назвалсѣ* ФС 3(16), *зѣѣишисѣ* С 4(7) и сл. Изузетци су примјери: *ѣредатѣ се* П 40(22), *ѣредатѣ се* П 42(21), *кажѣ се* С 50(5);

г) Енклитика уз проклитику: *ѣакѣв* (пак љу) П 15(5), *даће* (да ће) П 16(21), *ниѣће* (нит ће) П 22(10), 22(21), *кандаѣв* (канда љ) П 34(24), *садаћемо* С 51(14), *ѣеће* (те ће) С 55(16), *алсѣ* (ал се) П 12(5), *ѣрсѣ* П 30(20), *ниѣга* (нит га) П 16(2), *гдѣмѣ* (гди му) С 50(10), *дага* (да га) П 27(22) и сл., поред: *иѣа ће* С 41(12), *ѣакѣв ће* С 26(11), *да ће се..* С 67(17) и сл.;

д) Појединачни примјери:

— упитна рјечца *л(и)* долази и одвојено и заједно са обликом испред себе: *гдѣ ли* С 93(18), 100(6), 99(24), 100(4), *чѣѣе ли* П 7(7), *хоће ли* С 52(14), *иѣо ли ће* С 57(23), *ѣко ли е* С 74(9) и сл., поред: *ѣли* С 49(14), *ѣсѣли* П 55(4), *имали* (има ли) С 78(10), *ѣл'* С 40(15), 53(15), *ѣсил'* (јеси л) П 9(1), *хоћел'* (хоће л) С 78(8) и сл.;

— прилог *сасѣм* : *сасѣмѣ* П 16(12), 26(3), 29(19), 32(5), С 39(12), поред: *са свѣмѣ* П 25(3), 42(13), 51(16), С 11(14), 27(10), 76(4). Увијек је одвојено: *со всѣмѣ* С 7(16), 9(2), 20(10), 28(4) итд.;

— прилог *наѣраг* : *наѣрагѣ* П 27(7), 31(10), 43(22), ФП 51(27), С 52(10), поред: *на ѣрагѣ* С 12(10), С 41(15);

— прилог *унѣѣра* : *оу нѣѣра* ФП 34(26), С 81(10), поред: *оунѣѣра* П 54(8), 35(17), 43(12), 43(8);

— прилог *ѣоѣомѣ* : *ѣоѣомѣ* СФ 6(15), С 8(1), 11(9), 13(5), 19(17) итд., поред: *ѣо ѣомѣ* С 16(5), 48(15), 61(7), 62(5) итд.;

— приједлог *исйред* : *изйредъ* ФС 34(13), поред: *изъ йредъ* С 87(6) итд.;

Уп. и ове примјере: *йо край* Качаника С 99(17), поред: *йокрай* С 9(1), *довече* П 52(18), поред: *оу вече* П 54(1), С 60(12), *за шйю* (зашто) П 18(15), С 35(8), 104(13), *акамоли* П 10(8), поред: *а камо ли* С 101(14), 86(6), *на ново* (наново) П 12(20) *не мой* С 82(1), поред: *немой* С 55(12), 55(17), *нећъ* С 58(11), *неће* П 22(20), *сви ћейе* С 74(8), поред: онда *ће ѿе...* видити С 74(20), онда *ће ѿе* знати С 58(9), *не ћейе* П 43(1) и сл.¹¹³

Видимо да у вези с одвојеним и састављеним писањем ријечи у Ковачевићевим дјелима не можемо говорити о неким чврстим и досљедним правилима. Стихија и недосљедност на овом пољу прате, уосталом, и остале старије писце (уп. нпр. Млад., ПИГВ, 152—155; Млад., Рук. ГВ, 317—320).

24. *Писање великих слова.* — Велика слова Ковачевић пише:

а) У личним именима и презименима: *Миланъ* С 53(1), 53(7), *Милоше* С 32(21), *ω(т) Милоша* С 71(7), *Јоговиће* С 38(7), *Југа* С 38(10), *Неманя* ФС 3(8), *Сйефанъ Двианъ* СФ 18(20), *Мврайъ* С 90(21), *Чарайиъ* П 37(13), *Квчъкъ-Аліа* ФП 30(27), *Мвсъ-Ага* ФП 38(19), ФП 30(27), *Режсейъ* П 53(3) исл., поред два изузетка *миланъ* С 87(9), *мвсъ-Ага* П 38(15).¹¹⁴

б) У називима народа— *Сербли*, ФП 4(11) в. примјере у т. 6, в) *Тврць* С 108(23), 84(3), П 8(5), С 79(1), *Тврчинъ* П 8(9), *Твркъмъ* П 28(3), *Арнашйе* П 24(28), 30(23), *Араја* П 20(6), 20(21), на *Греке* С 20(5), *Влахмъ* П 55(11), *Каврине* П 9(1), *Ћавръ* П 13(25), *Ћавры* П 14(24) и сл. Одступања имамо у примјерима: *влахињо* П 9(22), *изъ толикъ* стотина *шврака* П 31(16), *ћавръ* С 46(27);

в) У називима земаља и других географских појмова: *Сербию* ФП 4(1), *оу Боснъ* П 38(7), 43(22), *близъ Мачве* П 50(14), *Сремъ* СФ 5(20), до *Дънава и Болгариу* ФС 6(19—20), *въ Македониу* С 7(15), *Оунгарія* ФС 14(22), са *Авале* П 7(3), *Космај* ФП 17(25), *къ Београдъ* П 32(17), 36(10), *въ Кршиевацъ* ФС 6(23—24), до *Саве* П 37(10), *оку Дрине* П 43(18), до *Сийниче*¹¹⁵ С 102(10) и сл., уз усамљени изузетак: *кодъ ћвйрие* П 28(23). Примијетније је колебање и недосљедност у писању великих слова код двочланих топонима: до *Черна Кремена* С 54(17), до *Бъла Камена* С 54(18), на *Пољу Косовъ* С 30(19), поред: *код Бели вода* П 51(2), до ... *црвена Пръга* С 54(16), на *йолъ Косово* С 64(17), на *йолъ Косово* С 35(18—19), на *йолу Косовъ* С 106(2), на *Косовъ йолу* С 52(6);

¹¹³ Интересантан је податак да Ковачевић извјесне облике пише по норми данашњег правописа српскохрватског језика: *ни ω(ш) когъ* С 25(19), *ни ω(ш) квдъ* С 23(12), *ни за шйю* П 24(11), *ни оу чемъ* С 92(22).

¹¹⁴ Исто тако поред облика: *Црномъ Ђорђъ* П 25(9), 17(18), 18(1), *Црномъ Ђорђъ* П 10(22), долази и један изузетак *црномъ Ђорђъ* П 16(23).

¹¹⁵ Називе црква и манастира Ковачевић, такође, пише великим словом: *Заркиъ* црквице С 11(13), *Заркиъ* С 10(20), 11(7), *оу Раваницъ* С 47(5), *въ Раваницъ* ФС 109(15—16), *кодъ...* цркве *Грачанице* С 102(9), Уп. и примјер: *въ Приштинскъ Ейскојю* ФС 109(13).

г) У присвојним придјевима изведеним од личних имена, назива народа и географских појмова: сѣпрѣга *Милошева* ФС 34(15), владѣніе *Лазарево* ФС 6(17—18), *Аганлинѣ* главѣ ФП 54(24—25), *Югово* име С 41(5), *Оркановѣ* сынѣ ФС 7(21), за... *Сербскѣ* Господѣ С 82(11), марвѣ *Тврскѣ* П 45(5), вѣ *Греческѣ державѣ* С 7(7), и сл., поред: за *иѣрскѣ* преправѣ П 34(22), *шмадинскѣ* кѣрво П 9(12);

д) У лексемама: бог, *Исус*, *госїод*, *сїворишєль*, *Јуда*, *хрїсїјанин*; *Хрїсї*: *Богѣ* П 17(10), ФС 5(15), С 47(1), 58(7), 74(4), 74(11), 74(17), *Бога* П 12(8), С 91(12), *Богѣ* П 25(17), С 33(16), 47(12), 78(13)¹¹⁶, *Исуса* С 73(22), *Госїодѣ* С 42(21), *Сїворишєля* С 73(21), *Сїасїиєля* С 72(16), 73(22), *Хрїсїѣ* С 66(7), *Иѣда* С 72(16), *Иѣѣ* С 66(11), два *Хрїсїјанина* ФС 13(19—20), сѣ *Хрїсїјани*¹¹⁷ ФП 45(25).

ђ) У називима појединих титула и сталежа, гдје недосљедност и колебање долазе до пуног изражаја. Ради прегледности подијелићемо материјал у три дијела:

1. Примјери писани само великим словом: сѣ *Проїомѣ Валѣвскимѣ* ФП 23(23), *Пайасѣ* П 22(1), *Проїоїоїѣ* Стефана П 27(14). *Проїоїре-свїтерѣ* ФП 40(25), *Архїєїскоїѣ* и *Миїроїоїиѣ* ФП 22(25—26), *Амѣсѣ* *Пророкѣ* С 60(7), *Владѣка* П 21(27), 22(13), 24(3), 24(7), сѣ *Оберкнезомѣ* ФП 23(26), *Бане* (банове) С 38(20), 105(14), *Бани* С 96(19), *Нїколи* *Болярѣ* С 37(4), *Болярѣ* С 96(4), *Паши* П 54(13), *Паши* П 21(23), *Паши* П 8(5), *Паши* П 51(14), *Дахїа* (в. примјере у т. 36, б) *Сали...* Ага П 29(9), *Велможи* С Н 16(3), вгв *Велможїѣ* НС С 1(16), *Бегѣ* ФП 27(27), *Бегѣ-Сѣбашиѣ* С 11(10), *Бѣлюк-Башиѣ* *Миленка* П 53(15), *Сердари* С 23(16), 96(3), *Сердаре* С 38(20), *Имїерайорѣ* ФС 18(20), *Сѣлїанѣ* С 7(9), *Бароны* С 96(19), *Полковникѣ* СФ 37(24), *Иѣничари* ФП 45(26), *Сїєменинѣ* С 50(6), *Авгаряни* С 20(2), *Сераскире* С 83(20), *Бѣргери* П 45(24), *Госїода* Н С 31(2), С 52(11), 70(21), 77(23), 78(5), 78(15), 82(23), 107(10), *Госїоди* С 32(10), 56(16), *Госїодѣ* С 104(20), *Госѣдарѣ* С 63(1), *Госїодинѣ* С 40(11), 51(3), 61(15), 73(7), 92(2), *Госїоѣжа* *Милица* С 45(19), *Рая* П 12(22), 14(9), 21(19), *Рая* П 21(12), 13(8), 13(11), *Кмїи* П 7(8), *Кмїєѣ* П 18(28), 22(4), са обадва... *Прїнца* С 46(3), *Десїоїкинѣ* С 46(3), *Иолдашиѣ* П 17(9);

2. Двојако писање налазимо у овим примјерима: w(т) *Књаза* С 44(1), *Књаза* С 53(12), 55(13), 61(4), 102(21), *Књаѣ* С 52(24), *Књаѣѣ* С 62(13), *Кнезѣѣ*¹¹⁸ П 51(11) итд (око 100 пута) поред: *кнезѣѣ* П 48(15),

¹¹⁶ Исто тако и придјевни изведени од именице бог долазе са великим словом: *Божѣ* воля С 94(17), во имя *Божїє* С 64(13—14), по милости *Божїєѣ* С 62(18), *Божїєѣ* тайнѣ С 92(2) и сл. Мало слово долази једино у сложеници: противѣ... *богѣѣ* *лїиєля* С 21(17—18).

¹¹⁷ Придјевне изведене од именице *хрїсїјанин* Ковачевић пише двоако: за...вѣрѣ *Хрїсїјанскѣ* С 37(13), вѣрѣ *Хрїсїјанскѣ* С 55(21), *Хрїсїјанскѣ* вѣрѣ С 4(17—18), поред : знаѣи *хрїсїјанскїѣ* С 22(8), *хрїсїјанскѣ* вѣре С 30(10), за вѣрѣ *хрїсїјанскѣ* С 98(23) и сл. Примјери са малим словом знатно су чешћи.

¹¹⁸ Уп. велико слово и у придјеву и изведеницама: на таборѣ *Књаѣѣѣ* С 91(2), *Књаѣѣѣѣ* ФС 5(21), *Књаѣѣѣ* *Милица* С 45(24), *Књаѣѣѣ* *Милицѣ* (ген. једн.) С Н 110(13), сѣ *Књаѣѣѣѣ* С 46(12).

— *Крали* С 17(15), *Краль* Сербскій ФС 18(17), *Кральвѣ* С 24(16), поред: *святого краля* П 12(8), *ѡ(т) ... краля Францѣскагѡ* ФС 3(9—10), *краль*¹¹⁹ Волкашина ФС 5(22), — *Войводамъ* С 10(1), *Войводи* (вок. мн) С 16(15), *Войводе* ФС 37(23), *Димитриѣ Войвода* С 11(1) и сл., поред: *войвода* С 48(10), 70(4), *войводи* Богданѣ С 36(18), *воеводамъ* С 91(20), предъ *войводе*¹²⁰ С 77(24) и сл., — *Везиръ* П 50(13), *Везиръ* П 52(11), 51(1), 51(3), 51(19), *Везира* П 48(12), *Везирѣ* П 54(20), *Везири* С 91(7) и сл., поред: *велике везирѣ* С 83(19), *везирѡмъ* своимъ С 104(2), — *Племича* П 48(18), *Племичѣ* П 55(4) онаки *Племиѣ* С 29(2), поред: *илемича* С 38(16), *илемичѣ* С 38(8), *илемичи* С 95(22)¹²¹ — три... *Вишеза* С 38(13), *Вишезови* П 7(7), поред: *вишеза* С 35(1), *вишеже* С 36(10), *вишезови* С 62(15), 93(13), — *Поглаваромъ* (инстр. једн.) П 11(22), *Поглаваре* П 25(6), 26(12), поред: *поглавара* С 72(12), *поглавары* С 101(6), съ тринасть *поглавара* С 102(12), — *Комендантъ* ФП 38(20), поред: *комендантъ* ФП 52(27), — *Кржаліѣ* П 32(11), 28(18), поред: *кржалія* П 27(20);

3. Само мало слово долази у ријечима: *царь*¹²² С 42(5), *Мѣрата цара* С 42(24), *царѣ* С 74(13), 77(8), 80(24), 82(17), 82(24) и сл., *царство* СФ 7(17), С 18(15), 19(1), 19(12) итд., *вождѣ* Петровиѣ П 55(3), *вожди* С 95(3).

е) Празнике, стране свијета и лексему *сунце* Ковачевић, такође, пише малим словом: *видѣнь данакъ* С 74(7), на Римско *воскресѣнје* ФП 45(20—21), къ *восѣтокѣ* ФС 6(19), на *зайадѣ* С 99(14), *солнце* С 98(6), 76(7), *сѣнце* С 52(21), док у називима појединих мјесеци имамо обрнуту ситуацију: окв полъ *Айрилла* ФП 25(23—24), *Марша* 11-гѡ ФС 87(27), 17-гѡ *Маја* ФП 40(29), *Ивнја* 13-гѡ дне ФП 43(24) и сл.

ж) Велика слова долазе врло често и тамо гдје их уопште не очекујемо: *Паланке* П 24(14), 26(1), али: оу *касаѣ* П 31(20), — оу *Чѣше* П 11(14), *Чѣше* П 11(20), 11(21), 15(16), оу *Чѣши*¹²³ ФП 23(25), поред: *чѣше* П 11(5), С 49(23), — кодъ *Сѣраже* С 77(3), поред: подъ *сѣражомъ* ФП 38(28), *сѣраже* П 39(10), С 59(18), — на *Насѣ* П 14(21), 18(23), поред: за *насъ* С 21(2), *ѡ(т) насѣ* П 18(21), — съ *Вама* П 48(22), поред: *вамаѣ* (вама ѣу) П 52(14), — *Конѣракѣ* ФП 39(7), 39(1), — *Вилаѣиѣ* П 13(12), *Вилаѣиѣ* П 16(12), поред: *вилаѣиѣ* П 18(16), — *Шѣионѣ* П 33(6), поред: *шѣионѣ* П 31(18), — *Ракію* П 34(24), поред: *ракіѣ* чѣтѣрѣ П 9(24), — *Скѣиѣирѣ* С 111(3), поред: *скѣиѣирѣ* С 4(2), 18(12), *скѣиѣирѡмъ* С 24(14), — *Соко* С 53(9), поред: *соко* С 69(15), за *сокола* С 68(12), — *Народѣ* П 8(13), 8(18), 13(2), 16(11), 18(4), 18(5),

¹¹⁹ Прицѣв долази са великим словом, а изведеница *краљевсѣиѡ* двојако: при *Краљѣвскомъ* Оуніверситетѣ НС П 1(20), *Краљѣскагѡ* Всѣѣчилица НС С 1(22), — *Краљѣвсѣиѡ* (ген. једн.) С 20(11), поред : *краљевсѣиѡ* (ген. једн.) ФС 5(23—24), ФС 18(18).

¹²⁰ Уп. и — *воеводсѣиѡ* С 68(10).

¹²¹ И лексема *илеме* увијек је написана малим словом *ѡ(т) илеме* Сербскогѡ С 36(10), *ѡ(т) ... илеме* С 37(8), *племе* С 41(6).

¹²² Уп. : на *Цесарѣ* странѣ ФП 38(26—27), али — *цара ни цесара* С 72(11).

¹²³ Уп. и облик — свимъ *Чѣиѣникѡмъ* П 14(2).

52(10), поред: *народъ* С 7(1), — на ... *Разговоръ* П 15(19—20), поред: *разговоръ* П 19(9), 19(15), С 32(12), 33(19), 60(4), — оу *Нахию* П 9(19), *Нахиѣ* П 12(22), поред: *w(т) ... Пећске нахиѣ* ФП 33(21—22), по *нахијма* ФП 10(24), — Сербскихъ... *Села* ФП 65(2), поред: *близъ...* *села* ФП 10(27), — два *Тойа* П 41(14), поред: два *ѣойа* П 46(14), — *акровъ Родийелска* ФП 2(1—2), али: *w(т) родийеля* С 39(15), — овъ *Книжицъ* ФП 2(4), поред: овъ *книжицъ* ФП 55(21), — *Юнацы* П 35(20), поред: *юнакъ* С 80(12), 87(12), 88(17), — *свогъ Коня* С 81(15), са *Коня* *свогъ* С 86(14), поред: *коњ* С 87(18), 89(9), *свогъ коня*¹²⁴ С 80(16), *съ коньма* С 80(10), — *подъ Търскъ Ръкъ* П 23(8), поред: *ръкъ* С 82(3), 87(8), — оу *Законъ* С 81(17), поред: *за законъ* С 94(5), — *Съдию* П 40(2), — *Крмкъ* (вок. једн.) П 8(20), — на *Бъсиѣ* П 36(20), — *Чадю* (вок. једн.) ФП 2(1), — по Крайни *Кордоне* *постави* П 26(27) и сл.

Изнесени материјал показује да је Ковачевић у писању великих слова веома недосљедан, јер не ријетко умјесто великог слова пише мало и обратно, а често је и писање истих лексема како са малим, тако и са великим словом.

На крају ћемо нагласити и то да је великим словом писан сваки непарни стих (нпр: први, трећи, пети итд.), рачунајући од почетка стране, односно од почетка сваке нове пјесме. Одступање од овог правила нашао сам у свега двадесетак стихова.

(Наставиће се)

ЛИТЕРАТУРА И СКРАЋЕНИЦЕ

Албин, Мушк.	Александар Албин, <i>О народном језику Јована Мушкаџићровића</i> , Зборник за филологију и лингвистику, XII, Нови Сад, 1969, 53—72.
Албин, Новине	Александар Албин, <i>Језик новина Сѣефана Новаковића</i> (1792—1794), Нови Сад, 1968, IX+118.
Албин, Регул.	Александар Албин, <i>Народне језичке црѣе у Регуламенију од 1748. г.</i> , Зборник за филологију и лингвистику, XIV/1, Нови Сад, 1971, 61—77.
Албин, С. Рајић	Александар Албин, <i>Народни језик у делима Сѣефана Рајића написаним љосле 1800. године</i> , Зборник за филологију и лингвистику, XIV/2, Нови Сад, 1971, 123—146.
Алексић, Старосл.	Др Рад. Б. Алексић, <i>Одабрани Сѣарословенски ѣексѣиови са речником</i> , Научна књига, Београд, 1968, 91.
Барјакт. Осврт	Данило Барјактаревић, <i>Осврѣи на језик Досиѣјеја Обрадовића</i> , Стремљења, 5, год. II, Приштина...

¹²⁴ Исто тако, и имена коня Ковачевић пише малим словом: на твога *бврака* П 47(15), *свогъ коня зеленка* С 45 (5), на твога *дорайа* С 50(1).

- Ђорђевић, Осаврем. П. Ђорђевић, *Осавремењавање њредвуковске графикае и ортографије*, Библиотекар, 13/1961, св. 4, 301—306.
- Ђорђевић, Транскрипција П. Ђорђевић, *О њранскрипцији српскословенских њексџива*, Зборник за филологију и лингвистику, 4—5, Нови Сад, 1961, 69—75.
- Јерк. Игњатовић, Др Јован Јерковић, *Језик Јакова Игњатовића*, Нови Сад, 1972, 325.
- Јерк. Јакшић, Јован Јерковић, *Језик њисама Ђуре Јакшића*, Зборник за филологију и лингвистику, XIV/2, Нови Сад, 1971, 147—169.
- Ивић, Банат, Павле Ивић, *О говорима Банатиа*, Јужнословенски филолог, 18, 141—156.
- Ивић, Бан. Хере, Д-р Павле Ивић, *Месџо банатског херског говора међу српским дијалектима*, Нови Сад, 1958 (посебан отисак из Зборника Банатске Хере), 326—352.
- Ивић, Дијалект. Др Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и њшокавско наречје*, Нови Сад, 1956, 218.
- Илић, Радичевић, Војислав В. Илић, *Песнички језик Бранка Радичевића*, Нови Сад, 1964, 258.
- Јован, Венцл. Владан, С. Јовановић, *Гаврило Сџефановић Венцловић*, Српски дијалектолошки зборник, 2, 195—306.
- Кашић, Видак., Јован Кашић, *Језик Милована Видаковића*, Нови Сад. 1968, 166 + 6 аутографа.
- Куна, Доситеј, Херта Куна, *Језичке карактеристичке књижевних дјела Досијеја Обрадовића*, Сарајево / Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Дјела, књ. XXXVI, Одјељење друштвених наука, књ. 31, 287.
- Микл. Рјечник, Franz von Miklosich, *Lexicon paleoslovenico-greaco-latinitum*, Emendatum auctum, Scientia verlag Aalen, 1963, XXII + 1171.
- Михајл. Речник, Др Велимир Михајловић, *Грађа за речник сџраних речи у њредвуковском њериоду*, I том (А—Љ), Институт за лингвистику у Новом Саду, Нови Сад, 1972, XXI + 347.
- Млад., Доситеј, Александар Младеновић, *Графијска и језичка исџићивања рукописа Досијеја Обрадовића*, Ковчежић. Прилози и грађа о Вуку, Београд, 1962, 4, 135—163.
- Млад. Знак Ј, Др Александар Младеновић, *Знак Ј у њерсџекџивии њредвуковског ћирилског њравописа*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, VII, Нови Сад, 1962—1963, 44—52 + 12 аутографа.
- Млад. Мркаљ, Др Александар Младеновић, *Сава Мркаљ и његови њрећходници у реформи њредвуковске ћирилице*, Годишњак, Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1967 X, 161—198.
- Млад., Орфелин, Александар Младеновић, *Прилог њроучавању Орфелиновог језика*, Зборник за филологију и лингвистику, 3, Нови Сад, 1960, 153—174.
- Млад. ПИГВ Др Александар Младеновић, *Графијске и њравииосне одлике њрвог издања „Горског вијенца“*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, XIV/1, Нови Сад, 1971, 115—157.
- Млад. Посвета, Др Александар Младеновић, *Графијске, њравииосне и друге одлике „Посвете“ у „Горском вијенцу“*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, XV/1, Нови Сад, 1972, 143—169.

- Млад. Рајић, Александар Младеновић, *О народном језику Јована Рајића*, Нови Сад, 1964, 166 + 16 аутографа.
- Млад., Рук. ГВ Др Александар Младеновић, *О рукопису и првом издању „Горског вијенца“*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, XIII/1, 1970, 273—334.
- Млад. Слово Ђ, Александар Младеновић, *Слово ћ њре Вука*, Зборник за Филологију и лингвистику, VI, 1963, 159—162.
- Млад. Стање, Александар Младеновић, *Сћање и проблеми у проучавању језика војвођанских Срба у њредвуковској ејоси*, Књижевност и језик, 3, Београд, 1969, 228—235.
- Млад. Страт. Александар Младеновић, *Народни језик у њесми Љубосава и Радован Миширойолмиа Сћевана Сћрајинмировића*, Зборник за филологију и лингвистику, XIV/2, Нови Сад, 1971, 71—121.
- Млад. Типови, Александар Младеновић, *Тјгови књижевног језика код Срба у другој њоловини XVIII и њочетком XIX века*, Реферати за VII међународни конгрес слависта у Варшави (1973), Филозофски факултет у Новом Саду, Нови Сад, 1973, 39—53.
- Млад. Три Прилога, Александар Младеновић, *Три њрилога њознавању графје наше шћамјане тирилице њредвуковског њериода*, Зборник за филологију и лингвистику, XI, Нови Сад, 1968, 189—190.
- Мразовић, Руководство, Авраам Мразовић, *Руководство кь словенсѡдѡй грамаѡицѡ*, Вѡ Виенѡ, 1794.
- Николић, Срем, Берислав М. Николић, *Сремски говор*, Српски дијалектолошки зборник, XIV, сепарат 2, 203—412.
- Петк. Речник, Сава Петковић, *Речник црквенословенског језика*, Сремски Карловци, 1935, 201.
- Поповић, Госп., Иван Поповић, *Говор Госѡѡфинаца у светлосѡи бачких говора као целине*. — Београд (Српска академија наука и уметности пос. изд. књ. С XXV) 1968;
- Рјеч. ЈАЗУ, *Рјечник хрвајскога или срѡскога језика*. Југославенска академија знаности и умјетности, Загреб, I — (1880—)
- Рем. Вук, Слободан Н. Реметић, *О графји и ѡравојису Вукове „Пјеснарице“ из 1814. године*, Прилози проучавању језика, 6, Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1970, 55—66.
- Смотрицки, Граматика, М. Смотрицки, *Грамаѡика вѡ Царсѡвѡуцѡем великом градѡ Москвѡ... (1721)*.
- Стиј. Орфелин, Светозар Стијовић, *Графјиске и ѡравојисне одлике у Орфелиновом Магазину*, Прилози проучавању језика, 6, Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1970, 31—40.
- Сучевић, Доситеј, Милован Сучевић, *Језик у делима Досиѡеја Обрадовића*, Извештај православне велике гимназије сремскокарловачке, књ. 55, год. 62 (1913—1914), 5—60.
- Шкаљ. Турц. Абдулах Шкаљић, *Турцизми у срѡскохрвајском језику*, Сарајево, 1966, 662.